

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Karolina Kvernby

Att sko sig på barns bekostnad

- vilken betydelse bör Barnkonventionen ha för
barn i skoindustrin?

Examensarbete
30 högskolepoäng

Titti Mattsson

Internationell rätt

Termin 9

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING.....	7
1.1 INTRODUKTION.....	7
1.2 SYFTE	7
1.3 AVGRÄNSNINGAR.....	8
1.4 METOD	8
1.5 MATERIAL	9
1.6 DISPOSITION.....	10
2 HUR SER SITUATIONEN UT NÄR DET GÄLLER BARNARBETE?.....	11
2.1 DEFINITION	11
2.2 OMFATTNING	12
2.3 SKADA.....	13
2.4 ICBAL MASHI – ETT UPPMÄRKSAMMAT FALL	14
2.5 EN HISTORISK TILLBAKABLICK PÅ SVERIGE	14
2.6 SITUATIONEN I PAKISTAN.....	15
2.7 BARNARBETE - DESS ORSAKER OCH KONSEKVENSER.....	16
3 VAD ÄR FN:S BARNKONVENTION?.....	18
3.1 BAKGRUND	18
3.2 EUROPAKONVENTIONEN.....	18
3.3 BARNKONVENTIONENS INNEHÅLL.....	20
3.4 SVERIGES RATIFIKATION AV BARNKONVENTIONEN	21
3.5 TILLÄGGSPROTOKOLLEN	22
3.6 FN:S SPECIALSESSION OM BARN	22
3.7 ARTIKEL 32 OCH DESS TOLKNING	23
3.8 VAD HAR BARNKONVENTIONEN EGENTLIGEN BIDRAGIT MED?	24
4 VEM HAR ANSVARET FÖR ATT BARNKONVENTIONEN EFTERLEVS?	25
4.1 VAD SKA MAN LEVA UPP TILL?.....	25
4.2 INNEBÖRDEN AV RATIFICERING	26
4.3 BARNRÄTTSKOMMITTÉN	26
4.4 DEN SVENSKA REGLERINGEN	27
4.5 ARTIKEL 32 OCH SVERIGE	28
4.6 EU OCH BARNKONVENTIONEN.....	29
5 HUR OCH VAR SKER TILLVERKNINGEN AV SKOR?.....	31
5.1 TILLVERKNINGSPROCESSEN	31
5.2 FÖREKOMSTEN AV KEMISKA ÄMNEN	31
5.3 PRODUKTIONSPLATSEN	32
6 VILKA BESTÄMMELSER FINNS DET FÖR SKOFÖRETAG NÄR DET GÄLLER ATT TA REDA PÅ HUR OCH AV VEM DERAS VAROR HAR PRODUCERATS? REGLER KONTRA VERKLIGHET.....	35
6.1 OECD	35
6.2 ILO	36
6.3 IPEC	37

6.4 FN:S REGLER FÖR FÖRETAG.....	38
6.5 GLOBAL COMPACT	39
6.6 EU:S BIDRAG TILL FÖRETAGS ANSVAR	40
6.7 CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OCH UPPFÖRANDEKODER	41
6.8 SCORETT	42
6.9 SPORTSKOR	42
6.10 IKEA – ETT EXEMPEL PÅ HUR ETT MULTINATIONELLT FÖRETAG KAN TA ETT SOCIALT ANSVAR.....	43
7 ANALYS	45
7.1 SOCIALA ORSAKER TILL BARNARBETE.....	45
7.2 SKOINDUSTRINS SÄRSKILDA FÖRHÅLLANDEN	46
7.3 UTVECKLINGEN OCH KONSEKVENSERNA AV BARNKONVENTIONEN	46
7.4 DE LEGE FERENDA - HUR SITUATIONEN BÖR SE UT NÄR DET GÄLLER BARNNS RÄTTIGHETER	48
BILAGA – BARNKONVENTIONEN.....	54
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	74
PUBLIKATIONER	74
LITTERATUR.....	75
TIDSSKRIFTER	76
MATERIAL FRÅN WEBBEN	77

Summary

The essay investigates what meaning the UN Convention on the Rights of the Child should have to children in the shoe industry. To be able to answer this main issue the essay is divided into the following sub-categories:

- How does the situation look like when it comes to child labour?
- What is the UN Convention on the Rights of the Child?
- Who is responsible for the observance of the UN Convention on the Rights of the Child?
- How and where are shoes produced?
- What routines do shoe companies have in order to find out how and by whom their articles have been produced? Rules versus reality.

According to article 32 in the convention, children have the right to be protected from economic exploitation and from performing any work that is likely to be hazardous or to interfere with the child's education, or to be harmful to the child's health. This sounds very good, but the question is if the convention really fulfils its purpose.

Defining child labour is not that easy. It has to be distinguished from “child work”, which is not harmful. At least 250 million children, from 5 to 14 years old, are involved in child labour. The problem is particularly large in Asia, where more than 153 million children are working.

There is a clear connection between child labour and poverty. To change that downward spiral of poverty, which many countries are seized in, the primary thing to invest in is public education.

International conventions have an important part to play when dealing with elimination of child labour. The Convention on the Rights of the Child could be summarized by the following sentence: Children should be respected. That means that administrative authorities should base their decisions on a child perspective, if a child is involved.

The Committee on the Rights of the Child (CRC) is making sure that the implementation of the Convention on the Rights of the Child is made in the right way. The committee is also looking after the implementation of the two optional protocols, on the involvement of children in armed conflict and on the sale of children, child prostitution and child pornography. The committee can not receive complaints from individuals, but it makes sure that children can invoke their rights in court for example.

When it comes to child labour in the shoe industry, there is a big risk that children are harmed by different chemical substances. Chrome-6 is especially dangerous because of its carcinogenic effects. Many industries do not always have the knowledge and desire that it takes to handle these hazardous substances.

International organizations, such as OECD, ILO and IPEC, have been striving for a safe working environment and for the elimination of child labour. It is due to them, among others, that many companies have chosen to take a social responsibility and to sign Codes of Conduct. These codes have had a huge penetrating power in the business world.

One of the most important conclusions in this essay is that the Convention on the Rights of the Child has an important part to play when it comes to children's rights, but when it comes to child labour the most important thing is that the companies themselves realize that they have to work with this question. To run a successful business you have to have a wide, human perspective, since the reputation is so important. The Convention on the Rights of the Child should continue to be a general underframe and a goal for children's rights. Other important conclusions in the essay are that a clear definition of the concept "child labour" in the Convention on the Rights of the Child is desirable and that Sweden should incorporate the convention as a symbolic demonstration.

Sammanfattning

Uppsatsen behandlar vilken betydelse FN:s barnkonvention bör ha för barn i skoindustrin. För att besvara denna huvudfråga tar uppsatsen upp följande delfrågor:

- Hur ser situationen ut när det gäller barnarbete?
- Vad är FN:s Barnkonvention?
- Vem har ansvar för att Barnkonventionen efterlevs?
- Hur och var sker tillverkningen av skor?
- Vilka rutiner har skoföretag när det gäller att ta reda på hur och av vem deras varor har producerats? Regler kontra verkligheten.

Enligt artikel 32 i FN:s barnkonvention har ett barn rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande samt mot hårt arbete som skadar eller hindrar barnets skolgång eller äventyrar hälsan. Detta är väldigt fina ord, men frågan är om konventionen verkligen får sin avsedda effekt.

Att definiera barnarbete är inte helt enkelt. Inom engelskan skiljer man på "work" och "child labour". Det sistnämnda är det som anses skadligt för barn. Man brukar räkna med att minst 250 miljoner barn i åldern 5-14 år sysslar med den här typen av arbete. I Asien är problemet särskilt omfattande där 153 miljoner barn arbetar.

Det finns ett tydligt samband mellan barnarbete och fattigdom. För att bryta den spiral av fattigdom som många länder har hamnat i är grunden att satsa på allmän utbildning.

Internationella konventioner har en viktig roll att spela då det handlar om att eliminera barnarbete. Den grundläggande tanken med FN:s barnkonvention är att barn ska respekteras. Det innebär att när en myndighet tar ett beslut som rör barn ska den utgå ifrån ett barnperspektiv.

Det är Barnrättskommittén, eller the Committee on the Rights of the Child (CRC), som ser till att implementeringen av Barnkonventionen sker på rätt sätt. Kommittén ser också till att implementeringen sköts när det gäller de två frivilliga tilläggsprotokollen, det om barn i väpnade konflikter och det om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi. Kommittén kan inte ta emot klagomål från individer, men ser till att barn kan återöppna sina rättigheter i exempelvis domstolar.

När det gäller just barnarbete inom skoindustrin är risken stor att barnen skadas av olika kemiska ämnen. Det är särskilt Krom-6 som är farligt på grund av dess cancerogena egenskaper. Många industrier har inte alltid den kunskap eller den vilja som krävs för att hantera dessa farliga ämnen.

Internationella organisationer, såsom OECD, ILO och IPEC, har länge kämpat för en säker arbetsmiljö och för att barnarbete inte ska förekomma. Det är bland annat deras förtjänst att många företag har valt att ta ett socialt ansvar och anta så kallade uppförandekoder. Dessa koder är något som har slagit igenom mer och mer i affärsvärlden.

En av de viktigaste slutsatserna i uppsatsen är att FN:s barnkonvention har en betydande roll att spela då det gäller barns rättigheter, men när det handlar om just barnarbete är det viktigaste att företag själva inser att de måste arbeta med den här frågan. För att driva ett framgångsrikt företag gäller det att man har ett brett, medmänskligt perspektiv, eftersom ryktet är så pass viktigt. Barnkonventionen bör alltså fortsätta att vara ett allmänt ramverk och ett mål för barn rättigheter. Andra viktiga slutsatser i uppsatsen är att en tydlig definition av begreppet barnarbete i Barnkonventionen skulle vara önskvärd och att Sverige bör inkorporera konventionen som en symbolisk markering.

Förord

Jag vill rikta ett stort TACK till alla som har hjälpt mig med den här uppsatsen. Framförallt vill jag tacka:

- min handledare, Titti Mattsson, för all inspiration och alla värdefulla synpunkter och infallsvinklar
- min sambo, Gustav Carlson, som hjälpt mig med alla tekniska problem, korrekturläst och stöttat mig
- en av mina bästa vänner, Emma Mohlin, som uppmuntrade mig att skriva om just barnarbete
- och naturligtvis min underbara familj som alltid har funnits där

Karolina Kvernby

Lund, december 2010

Förkortningar

ACFTU	The All China Federation of Trade Unions
Afs	Arbetsmiljöverkets författningssamling
Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
BSCI	Business Social Compliance Initiative
CRC	Committee on the Rights of the Child (Barnrättskommittén)
CSR	Corporate social responsibility
DN	Dagens nyheter
Ds	Departementsserien
EU	Europeiska unionen
FN	Förenta nationerna
HT	Höstterminen
ILO	International Labour Organization (Internationella arbetsorganisationen)
IPEC	International Programme on the Elimination of Child Labour
Nats	Niños, Niñas Adolescentes Trabajadores de y en la calle
Nr	Nummer
OECD	Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling
Prop.	Proposition
Sida	Styrelsen för internationellt utvecklingsamarbete
Skr.	Skrivelse
SOU	Statens offentliga utredningar
UD	Utrikesdepartementet
UN	United Nations
UNCTC	United Nations centre on Transnational Corporations
UNICEF	United Nations Children's Fund (FN:s barnfond)
USD	Amerikanska dollar

1 Inledning

1.1 Introduktion

Uppsatsen behandlar den roll som Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, i fortsättningen kallad Barnkonventionen, har att spela då det handlar om barnarbete. Särskild vikt har lagts på att utreda hur konventionen de lege ferenda ska utformas.

Problematiken kring barnarbete är komplex. Ett exempel på detta är en artikel i Sydsvenska Dagbladet från år 2010. Den handlar om 14-åriga Lourdes Anagua i Bolivia som jobbar för att kunna överleva och gå i skolan. Som läsare reagerar man framförallt över två saker. Det ena är att både hon själv och hennes mamma har en positiv inställning till att hon arbetar. Det andra är att barnarbetarnas förbund i Bolivia, Nats, kämpar hårt för att fler barn ska få rätt att arbeta. Organisationen vill bland annat att den fjortonårsgräns på arbete, som finns i barn- och ungdomslagen och i arbetslagen, ska tas bort.¹ Reportaget belyser hur svårt det är att finna en lösning på problemet med barnarbete, särskilt då föräldrar inte inser vilka negativa konsekvenser det kan få.

Under lång tid har olika företag utsatts för påtryckningar, från bland annat frivilligorganisationer, för att ta ansvar för hur deras produktion går till och hur arbetsförhållandena ser ut. När det gäller modeindustrin är det framförallt återförsäljare av kläder som har granskats. Skoindustrin har inte varit uppmärksam på samma sätt och massmedia har inte varit lika tydlig med att barnarbete även förekommer där. Uppsatsen är därför särskilt inriktad på skobranschen. Det är ett verksamhetsområde som växer eftersom försäljningen har ökat stadigt under de senaste åren. Sedan år 1997 har det varit en uppgång på ungefär 5 procent per år. Den främsta orsaken är ändrade konsumtionsmönster. Nu styr modets växlingar, mer än slitage, våra inköpsvanor och därför slås försäljningsrekord år efter år.²

1.2 Syfte

Enligt artikel 32 i FN:s Barnkonvention har barn rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande samt mot hårt arbete som skadar eller hindrar barnets skolgång eller äventyrar hälsan. Detta är ju väldigt positiva ord, men frågan är om konventionen verkligen upprätthåller sin skyddande verkan. Syftet med denna uppsats är därför att utreda vilken betydelse FN:s Barnkonvention bör ha för barn i skoindustrin.

¹ Schütt Emma, Ahlberg Tomas, "Barnen vill stoppa förbud mot barnarbete", Sydsvenska Dagbladet, 2010-08-17

² Engvall, Maria, "Svenska skor ger spår i miljön – en granskning av miljöeffekter från garverier i Syd", s. 6

För att besvara själva huvudfrågan har jag valt att bryta ner det till följande delfrågor:

- Hur ser situationen ut när det gäller barnarbete?
- Vad är FN:s Barnkonvention?
- Vem har ansvaret för att Barnkonventionen efterlevs?
- Hur och var sker tillverkningen av skor?
- Vilka rutiner har skoföretag när det gäller att ta reda på hur och av vem deras varor har producerats? Regler kontra verkligheten.

1.3 Avgränsningar

Barnarbete är något som förekommer i mängder av länder och inom flera olika områden. På grund av tidsbrist, och för att det skulle finnas en tydlig röd tråd i texten, var det därför nödvändigt att begränsa uppsatsen.

Jag valde att granska just skoindustrin och hur den förhåller sig till att barn tvingas arbeta. Detta har varit ett bortglömt område och därför kändes det viktigt att lyfta fram det för granskning.

När det gäller möjligheten att komma till rätta med industrier som utnyttjar barnarbetskraft valde jag att i huvudsak fokusera på FN:s barnkonvention. För att dessutom uppmärksamma läsaren på att det finns andra internationella överenskommelser att tillgå har jag exempelvis valt att nämna Europakonventionen, regleringar av Internationella arbetsorganisationen (ILO) och rekommendationer från Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD). Uppsatsen behandlar även uppförandekoder och hur ett föredömligt företag bör agera.

1.4 Metod

Till viss del har jag använt mig av en rättsdogmatisk metod. Traditionellt sett innebär det att man granskar lagar, förarbeten, praxis och doktrin och på så sätt kommer fram till vad som är gällande rätt. Det är denna metod som kommer in då jag använder mig av exempelvis propositioner och statens offentliga utredningar.

Jag har även använt mig av hermeneutik eller tolkningskonst. Det är framförallt inom rättsvetenskap, teologi och klassisk filosofi som den här metoden är vanlig då man vill tolka en text på bästa möjliga sätt.³ Vi människor använder emellertid alltid tolkningar för att orientera oss i tillvaron. Därför behöver vi skilja mellan vanliga vardagstolkningar och tolkningarna i en vetenskaplig studie. Det är naturligtvis det sistnämnda som är aktuellt för hermeneutik, som är en humanvetenskapligt inriktad forskningsansats.⁴

³ <http://www.ne.se/lang/hermeneutik>

⁴ <http://infovoice.se/fou/bok/kvalmet/10000012.shtml>

En komparativ metod har varit nödvändig på sina ställen. Eftersom många olika länder tas upp, så som Pakistan och Bolivia, är det viktigt att jämföra med hur det ser ut i Sverige. Det finns därför en kort, historisk tillbakablick och en redogörelse för den nuvarande, arbetsrättsliga lagstiftningen för unga i Sverige.

Först tänkte jag använda mig av en kvalitativ och empirisk metod. Den kvalitativa metoden utmärks av att forskaren själv befinner sig i den sociala verkligheten. Denna verklighet analyseras och det sker samtidigt som, och i växelverkan med, datainsamlingen.⁵ Den empiriska metoden grundar sig framför allt på erfarenheter. Det är undersökningar och iakttagelser av omgivningen som på så sätt leder fram till nya erfarenheter. Forskaren ställer alltså inte i förväg upp en teori.

Genom att intervjua olika företag, framförallt återförsäljare av skor, var tanken att jag skulle undersöka vilken policy de har när det gäller barnarbete och även hur de ställer sig till FN:s Barnkonvention. Anledningen till att jag valde bort den här metoden var att den antagligen inte skulle ge så mycket. Det troliga resultatet skulle vara att de flesta företag har en bra policy och är allmänt positiva till konventionen. Det skulle dock vara svårt och allt för tidskrävande att kontrollera om de verkligen lever upp till vad de lovar. Det är ju egentligen det som spelar roll.

1.5 Material

Jag har använt mig av en hel del svenska juridiska källor, så som propositioner, riksdagsskrivelser och statens offentliga utredningar. Även en del författningar har varit användbara, exempelvis Arbetsmiljölagen (1977:1160) och Arbetarskyddsstyrelsens kungörelse (afs 1996:1).

Ämnet är dock så pass internationellt och därför har det varit nödvändigt att hitta material som sträcker sig längre än Sveriges gränser. Jag tänker exempelvis på resolutioner från Europaparlamentet, dokument från möten med EU-kommissionen och information från ILO. Den i särklass viktigaste källan har varit FN:s konvention om barnets rättigheter, som jag hela tiden har utgått ifrån.

En stor del av materialet som var nödvändigt för uppsatsen finns endast tillgängligt på Internet. Av denna anledning har jag fått tillgång till mycket uppdaterad information samtidigt som jag har fått vara noga med att endast använda mig av seriösa websidor. Det har exempelvis handlat om regeringens, UNICEF:s och ILO:s hemsidor.

⁵ <http://www.ne.se/kvalitativ-metod>

1.6 Disposition

Efter det första inledande kapitlet behandlar kapitel 2 hur själva situationen ser ut när det gäller barnarbete. Kapitel 3 ger läsaren en kort bakgrund och tar sedan upp vad FN:s Barnkonvention och dess tilläggsprotokoll innehåller. Kapitel 4 behandlar vad det är man ska leva upp till, hur Barnrättskommitténs arbete fungerar och hur den svenska regeringen ser ut. Kapitel 5 tar upp hur och var tillverkningen av skor sker och belyser även förekomsten av kemiska ämnen i skor. Kapitel 6 diskuterar de rutiner som skoföretag har när det gäller att ta reda på hur och av vem deras varor har producerats. Regler från exempelvis ILO och FN tas upp och även verkligheten granskas. Som ett föredömligt exempel lyfts IKEA fram.

Det hela avslutas med en analys i kapitel 7 där jag presenterar vad jag har kommit fram till. Där finns dels mina slutsatser rörande huvudfrågan och dels mina slutsatser rörande delfrågorna. Det jag framförallt vill lyfta fram här är hur Barnkonventionen de lege ferenda ska se ut, alltså hur konventionen bör vara.

2 Hur ser situationen ut när det gäller barnarbete?

2.1 Definition

Att definiera ordet barnarbete är inte helt enkelt. Inom UNICEF har man arbetat länge med just den här frågan. Först och främst fastslog organisationen att det är nödvändigt att skilja på olika typer av barnarbete som mer eller mindre acceptabla. Ingenting är svart eller vitt. Bara för att ett barn utför en syssla innebär det ju inte att det bör klassas som barnarbete. Att hjälpa till med vissa hushållssysslor är oftast bara en bra träning inför vuxenlivet.⁶

Inom engelskan skiljer man på ”work” och ”child labour”. Det sistnämnda är det som anses skadligt för barn. En vanlig syn på skillnaden mellan dessa två är följande:

”Light work, properly structured and phased, is not child labour. Work which does not detract from the other essential activities for children, namely leisure, play and education, is not child labour.”⁷

År 1986 lyckades UNICEF enas om att barnarbete innebär utnyttjande av barn om:

”Beginning full time work at too early an age, working too long, inadequate remuneration, work which causes excessive physical, psychological and social strain, work and life on the streets, excessive responsibility at too early an age, work which hampers the psychological and social development of the child, and work which inhibits the child’s self esteem.”⁸

Enligt en rapport från ILO publicerad år 2002, där man utgått ifrån sina konventioner (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete och (nr 182) om förbud mot och omedelbara åtgärder för att avskaffa de värsta formerna av barnarbete, är det särskilt tre typer av arbete som man vill få ett slut på.

1. Arbete som utförs av barn som är under den minimiålder som anges i den nationella lagstiftningen för den typen av arbete.
2. Sådant arbete som anses skadligt för ett barn, det vill säga sådant som kan riskera ett barns fysiska, psykiska eller moraliska välbefinnande.

⁶ Dahlén, Marianne, 2004. ”Barn och rätt”, s. 23-24

⁷ http://www.childlabour.net/completed_research.html

Dahlén, Marianne, 2004. ”Barn och rätt”, s. 23-24

⁸ Dahlén, Marianne, 2004. ”Barn och rätt”, s. 23-24

3. De absolut värsta formerna av barnarbete. Internationellt har dessa definierats som handel med barn, slaveri och trældom för skuld. Andra former av tvångsarbete ingår också. Det kan handla om prostitution, pornografi eller tvångsrekrytering för utnyttjande i väpnad konflikt.⁹

2.2 Omfattning

Barnarbete är någonting som förekommer över hela världen. Man brukar räkna med att minst 250 miljoner barn i åldern 5-14 år arbetar och av dem är det cirka hälften som arbetar hela dagar. Nästan 70 procent av dessa utför till och från sysslor som är direkt farliga. Problemet med barnarbete är särskilt omfattande i Asien där cirka 153 miljoner barn arbetar. Afrika och Latinamerika har också en allvarlig situation med siffror på 80 respektive 17 miljoner arbetande barn. Något som ofta glöms bort är att barnarbete även förekommer i industriländerna. USA, Storbritannien, Italien och Portugal är några exempel. Det finns till och med en ökning av barnarbete i östeuropeiska länder som relativt nyligen har gått över till marknadsekonomi.¹⁰

Typerna av arbete varierar mycket. Det kan handla om gruvarbete, djuphavsfiske eller arbete på tegel- och glasbruk. Det kan också handla om att minderåriga utnyttjas genom prostitution, skuldslaveri, droghandel och vid drogtillverkning. Det allra vanligaste är dock att barnarbetarna återfinns i små familjeföretag. Det kan handla om jordbruksarbete, gatuförsäljning eller hushållsarbete.¹¹

I utvecklingsländerna arbetar cirka 16 procent av alla barn mellan 5 och 14 år. Det motsvarar cirka 159 miljoner barn. När det gäller de minst utvecklade länderna arbetar hela 30 procent av alla barn i samma åldersgrupp. I de forna öststaterna är siffran nere på 5 procent. Övergripande arbetar ungefär hälften av barnen heltid och den andra hälften kombinerar arbetet med skola eller annan sysselsättning.

Det finns en klar skillnad mellan könen. Flickor deltar oftare i obetalt arbete, såsom hushållsarbete, medan det är vanligare att pojkar får betalt.¹² I den handlingsplan som togs fram vid världskonferensen om kvinnor i Peking år 2005, belystes detta särskilt. Där nämns de typer av diskriminerande barnarbete som drabbar just flickor. Snedfördelningen mellan det oavlönade barnarbetet har lett till att flickors skolgång påverkas negativt i större utsträckning än pojkars. År 1990 var 81 av de 130 miljoner barn som inte hade tillgång till grundläggande utbildning flickor. Därför var ett av de strategiska målen i handlingsplanen att särskilt skydda unga flickor från barnarbete.¹³

⁹ Unicef Sverige, "Handbok om Barnkonventionen", s. 338

¹⁰ Prop. 2000/01:93, s. 16

¹¹ Prop. 2000/01:93, s. 16

¹² Forsström, Anders, DN, 2010-08-08

¹³ Unicef Sverige, "Handbok om Barnkonventionen", s. 340

Enligt en FN-rapport från år 2000, blir ansvaret för hushållssysslorna ofta en stor börda för många flickor. I längden kan det leda till att de inte har samma möjligheter som pojkar, att bli självständiga vuxna med god självkänsla.¹⁴

Ett vanligt missförstånd är att barn i tredje världen i huvudsak arbetar med att tillverka saker åt västerlänningar. Det stämmer inte, eftersom siffror från år 2004 visar att endast 5 procent av barnen jobbar inom exportsektorn. Statistiken visar istället att jordbruket är det dominerande området. Hela 69 procent av det dokumenterade barnarbetet sker där. I många fattiga länder finns alltså ett samband mellan hur stor del av landets inkomst som kommer från jordbruket och hur vanligt det är med barnarbete.

Ovan nämnda undersökning från år 2004, visade att industrisektorn bara står för 9 procent av allt barnarbete. Servicesektorn har en relativt stor roll, 22 procent, men då är inte hushållsarbete inräknat. Vid beräkning av hushållsarbete finns ett stort mörkertal, varför det är näst intill omöjligt att få fram exakta siffror.¹⁵

2.3 Skada

Att låta barn arbeta kan allvarligt skada deras hälsa såväl som fysiska och psykiska utveckling. Dåliga och farliga arbetsförhållanden påverkar barn mer än vuxna. Ett exempel på detta är landsbygden i u-länderna. Där återfinns 90 procent av barnarbetarna inom jordbruksverksamheten och bland dessa är det vanligare att dö av förgiftning – till följd av skadligt barnarbete – än av traditionella barnsjukdomar. Att låta minderåriga arbeta kränker inte bara deras rättigheter, utan även deras människovärde.¹⁶ Det kan handla om en helt förlorad barndom och att hindras från att utvecklas till en självständig människa.

Direkta fysiska konsekvenser kan vara smärtor i bröstorg, mage, huvud och leder. Det kan också handla om yrsel, diarré och infektioner i andningsorgan. Bristande arbetskydd, tunga lyft, onaturliga ställningar och för kort dygnsvila är vanliga förhållande och detta gör också att risken för olyckor ökar. I längden leder det till livslånga skador. Psykiska konsekvenser kan naturligtvis också uppstå. Det kan exempelvis handla om depressioner och psykiska trauman.¹⁷

Ett annat stort problem med barnarbete är att skolgången blir lidande. Efter att ha jobbat hela dagen, ibland ända upp till 14 timmar, finns det varken tid eller ork för att lära sig något. Det gör att analfabetism och fattigdom förs vidare till nästa generation.¹⁸

¹⁴ A/res/s-23/3, punkt 33

¹⁵ EU-kommissionen, "Combating Child Labour", s. 8-9

¹⁶ Prop. 2000/01:93, s. 16-17

¹⁷ <http://www.unicef.se/om-unicef/fakta-om-unicef-och-barns-rattigheter/barnarbete>

¹⁸ <http://www.unicef.se/om-unicef/fakta-om-unicef-och-barns-rattigheter/barnarbete>

Det är dock viktigt att komma ihåg att alla typer av barnarbete faktiskt inte är skadliga. Tvärtom kan det ibland leda till något bra. Faktorer så som mognad, ålder, personlighet och kön spelar roll för hur sårbart barnet är. En annan viktig sak som spelar in är hur kulturen ser ut runt barnet som tvingas arbeta. Att få mycket beröm och uppskattning för sin insats kan, under rätt omständigheter, bidra till att stärka barnets utveckling och självkänsla. Skulle arbetsinsatsen däremot nedvärderas ser situationen annorlunda ut. Då utsätter man barnets fysiska och psykiska välbefinnande för oerhörda risker. Det kan till exempel ha en enorm påverkan för barnets sociala anpassning.¹⁹

2.4 Icbal Mashi – ett uppmärksammat fall

Det finns många tragiska berättelser om barn som tvingas arbeta, men ett av de mera uppmärksammade fallen är Icbal Mashi.

Som fyraåring såldes han till en slavhandlare av sina föräldrar. Mamman hade en stor skuld att betala, sedan hon tvingats genomgå en livsnödvändig operation, och därför lämnade hon bort sin son. Icbal blev varje dag fastkedjad vid en vävstol där han fick jobba till klockan 23.00. Då fick han sin lön: en sovplats på golvet, lite mat och några få slantar.

År 1992 lyckades Icbal Mashi att fly. Nu slapp han slavarbetet och fick börja skolan. Sakta men säkert började två starka drömmar att ta form. Dels ville han läsa juridik, dels hjälpa andra barn i hans situation.²⁰ Genom att berätta om sina erfarenheter och uppmana till bojkott av mattor som knutits av pakistanska barn blev Icbal en ikon för kampen mot barnarbete.

År 1995 sköts han till döds, troligtvis på grund av hans starka engagemang i den här frågan. Icbal Mashi blev 12 år.

5 år senare, år 2000, tilldelades han Världens barn årliga pris. Det var en jury bestående av 15 barn från hela världen som beslöt att priset skulle gå postumt till honom och 13 april samma år reste Icbals syster till Sverige och mottog priset av drottning Silvia.²¹

2.5 En historisk tillbakablick på Sverige

Att det under lång tid har förekommit barnarbete i Sverige är något som är lätt att glömma bort. Under slutet av 1800-talet pågick det inom exempelvis verkstads- och textilindustrin, servicesektorn och jordbruket.

År 1881 kom en förordning som reglerade barns arbete i fabriker, men då höll det redan på att försvinna. Det industriella barnarbetet hade haft sin kulmen i mitten på 1800-talet. Då var till och med hälften av alla arbetare

¹⁹ Berg, Gårdman, "Barnarbete och dess arbetsrättsliga regleringar i Pakistan", S. 10-11

²⁰ <http://www.glife.se/Faktapaketet/32613>

²¹ <http://www.aftonbladet.se/nyheter/0004/08/mattpojke.html>

inom tobaksindustrin, glasbruken och tändstickstillverkningen barn. Det fanns flera orsaker till att barnarbetet i fabriker höll på att försvinna, men den nya tekniken hade en särskilt viktig roll. I regel kunde inte barnen hantera de nya maskinerna och då blev de inte längre intressanta som arbetskraft. Trots att de jobbade för en lägre lön än en vuxen blev de olönsamma att anställa.

Den skyddande förordningen från år 1881 kom alltså främst att beröra de fabriker där ägarna inte hade moderniserat tillverkningen. Vissa branscher undantogs däremot helt från förordningen. Det var de branscher där barn fortfarande var lönsamma, till exempel inom bruksindustrin. Det var först år 1912, då arbetarskyddslagen kom, som Sverige fick effektiva bestämmelser kring det industriella barnarbetet.²²

När det gäller servicesektorn var barnarbete vanligt förekommande långt in på 1900-talet. Mycket handlade om springpojksarbeten och gatuförsäljning. Inom denna bransch fanns en tydlig ökning av barnarbete, i takt med att det industriella barnarbetet minskade. Idag är en del av det här arbetet fortfarande oreglerat och det är tillåtet för barn att exempelvis sälja jultidningar.

För jordbrukets del fortsatte barnarbetet en bra bit in på 1900-talet. Barn jobbade både på familjens egen gård och som löntagare hos andra. Det var först på 1930-talet som barns arbete inom jordbruket började regleras.²³

Det var i stort sett lika vanligt att barn i storstäderna som på landsbygden arbetade. Den gemensamma nämnaren var att det var fråga om barn från arbetarklassen.²⁴

År 1949 infördes en lag som anger att inga barn under 14 år får arbeta. När det gäller industriarbete är gränsen 15 år. Är man under 18 år finns det också en bestämmelse om att man inte får arbeta mer än 10 timmar per dygn.²⁵

2.6 Situationen i Pakistan

Pakistan är ett land som länge har brottats med stora ekonomiska problem. Trots stora naturtillgångar, såsom naturgas, bördig jordbruksmark och koppar, har landet hamnat i en fattigdomsspiral. Den genomsnittliga läs- och skrivkunnigheten låg på endast 49,9 procent år 2010.

Handeln med andra länder är viktig för landet och affärspartnerna finns framförallt i Japan, Kina, Saudiarabien, Kuwait, USA och inom EU. År 2009 importerade Sverige bland annat ris, kläder och sportartiklar för 660 miljoner SEK kronor från Pakistan.²⁶

²² Ohlsson, Lars, Populär Historia, s. 7

²³ Ohlsson, Lars, Populär Historia, s. 7

²⁴ Forsström, Anders, DN, 2010-08-08

²⁵ Arbetsmiljölagen kapitel 5, Arbetsmiljöverkets föreskrifter om minderåriga

²⁶ http://www.swedenabroad.com/Page_____29239.aspx

Invånarna i Pakistan har en genomsnittlig årsinkomst på 1 900 amerikanska dollar. Det innebär att den typiska medborgaren alltså lever på fem dollar per dag.²⁷ Eftersom det är stora klasskillnader säger dessa siffror egentligen inte så mycket. Hela 24 procent av befolkningen lever under fattigdomsstrecket på 1 USD/dag.²⁸ Stora barnkullar är mycket vanligt och därför är det inte ovanligt att en lön ska räcka till en hel familj med kanske åtta barn. Det är en av anledningarna till att även barnen tvingas arbeta.

Barnarbete förekommer i hela landet, men är särskilt vanligt i den nordvästra delen, i staden Sialkot i Punjab-provinsen. Där sker mycket av den produktion som sedan exporteras till andra länder. Sialkot räknas till och med som ett av världens viktigaste tillverkningsställen när det gäller sportartiklar. År 1994 drog staden in 385 miljoner amerikanska dollar till den pakistanska ekonomin genom sin export. Att låta barn arbeta är ett tydligt brott mot pakistansk lag, men regeringen är ovillig att göra något åt det. En orsak kan vara att man i så fall måste avsätta mer pengar till skola och utbildning, som idag är lågprioriterat i landets budget. Endast tre procent är avsatt till detta, vilket är mindre än en tiondel av vad som spenderas på militären.

I juni år 1996 publicerade Life Magazine en artikel om barnarbete i Pakistan. Det som direkt fångade läsarens uppmärksamhet var bilden på en 12-årig pojke som satt och sydde ihop delar till en av Nikes fotbollar. Detta var vad han gjorde i stort sett hela dagen och han tjänade endast 60 cent per dag. Inom några få dagar blossade enorma protester upp. Kanadensiska och amerikanska aktivister blockerade ingångarna till Nikes affärer och höll upp bilden från artikeln.²⁹

2.7 Barnarbete - dess orsaker och konsekvenser

Enligt en resolution från Europaparlamentet, om exploateringen av barn och barnarbete i utvecklingsländer, framhålls tydligt sambandet mellan fattigdom och barnarbete. Trots det, menar man, är det inte nödvändigt att avskaffa fattigdomen innan man avskaffar barnarbetet. Europaparlamentet menar istället att barnarbete är något som vidmakthåller fattigdom. Det hindrar utveckling i landet eftersom barn inte får utbildning, löner pressas ner och vuxna blir utan arbete.

För att bryta den spiral av fattigdom som många länder har hamnat i, är grunden att satsa på allmän utbildning. Det är den i särklass viktigaste faktorn. Det gäller att få bort den uråldriga attityden om att skolgång är lyx. I många familjer är alltså det primära att barn bidrar till hushållet och utbildning det sekundära. Att barns rätt till skolgång inte är förhandlingsbart

²⁷ <http://www1.american.edu/ted/nike.htm>

²⁸ http://www.swedenabroad.com/Page____29239.aspx

²⁹ <http://www1.american.edu/ted/nike.htm>

måste genomsyra ett samhälle för att det ska kunna utvecklas. Av särskilt avgörande betydelse är det för flickor och kvinnor. Skolgång och yrkesutbildning är oftast den enda chansen de har när det gäller att ta sig ur fattigdomen.³⁰

Att satsa på en bra och allmän utbildning i ett utvecklingsland är inte helt enkelt. Det är ofta brist på utbildade lärare och undervisningsmaterial. På många håll finns det inte heller tillräckligt med skollokaler.

Brist på utbildning är definitivt inte den enda orsaken till barnarbetets utbredning. Den snabba urbaniseringen har också haft en bidragande orsak. Familjer flyttar från sina gårdar på landsbygden och in till städerna med hopp om ett bättre liv. För många blir det istället sämre och de hamnar i stora kåkstäder.

Sjukdomar och dödsfall inom familjen har också stor betydelse. Då det finns en vuxen mindre som försörjer familjen blir oftast lösningen att någon, eller några, av barnen börjar jobba. I Afrika håller en hel generation vuxna på att utrotas. Mer än 28 miljoner människor är smittade av HIV eller AIDS. Detta har gjort att miljontals barn har blivit föräldralösa och tvingats överta försörjningen av familjen.

Övriga orsaker till barnarbete är krig, överbefolkning och länders egna sociala och kulturella traditioner.³¹

³⁰ (2005/2004(INI)), F-M

³¹ <http://www.unicef.se/stoppa-exploateringen-av-barn-nu/fakta-om-exploatering-av-barn/barnarbete>

3 Vad är FN:s Barnkonvention?

3.1 Bakgrund

Under slutet av 1900-talet växte intresset för barns rättigheter. Inom framförallt politiken och filosofin började man fundera på deras juridiska och moraliska ställning.³² Dessa tankar spred sig allt mer och år 1978 tog Polens regering initiativ till en särskild konvention om barnets rättigheter. Då ställde sig faktiskt många länder tveksamma till förslaget. Man menade att barn redan omfattades av de grundläggande mänskliga rättigheterna. Det polska utkastet till konventionen ansågs också av många stater som bristfälligt.

Förslaget från Polen ledde ändå till att något hände. Mellan år 1979 och år 1989 träffades en arbetsgrupp under Kommissionen för de mänskliga rättigheterna några veckor per år för att försöka arbeta fram en särskild konvention för barn. Sverige var ett av de drivande länderna i dessa förhandlingar. När det stod klart att det faktiskt var möjligt att utarbeta en långtgående konvention för barn, fick gruppen allt mer uppmärksamhet. Många frivilligorganisationer engagerade sig och kom att spela en aktiv roll vid utformandet av många artiklar.

De diskussioner som skedde i arbetsgruppen finns dokumenterade i förarbetena till konventionen, ”travaux préparatoires”. Mycket finns också dokumenterat i ”Legislative history on the Convention on the Rights of the Child” som har publicerats genom ett samarbete mellan Rädda Barnen och FN:s centrum för mänskliga rättigheter.³³

År 1989 antogs så tillslut FN:s konvention om barnets rättigheter. Den ger uttryck för världssamfundets syn på barn och deras uppväxtvillkor. Detta var ett nytt, normativt instrument för enskilda stater och även för samarbetet mellan olika länder. Konventionen fick ett enormt genomslag och idag har alla världens länder ratificerat den, förutom Somalia och USA.³⁴

3.2 Europakonventionen

Den 4 november år 1950, i Rom, undertecknades den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.³⁵ Den hade utarbetats av Europarådet, vilket är en mellanstatlig organisation, som bildades år 1949. Europarådet är alltså äldre än Europeiska unionen och helt fristående. Dess huvuduppgift är att stärka samarbetet

³² Stern, Rebecka, ”The Child’s Right to Participation– Reality or Rhetoric?”, s.82

³³ SOU 1997:116, kap 2.1

³⁴ Skr. 2001/02:186, s. 7

³⁵ Sundberg, Jacob W.F., ”Om Europakonventionen och Språnget Österut. Slutet på en epok?”, s. 532

mellan sina medlemsländer och arbeta för ett demokratiskt, lagbundet samhällsskick där de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna respekteras.

Tanken med Europakonventionen var att utarbeta ett verktyg så att den enskilde kunde garanteras vissa av de rättigheter som tagits upp i Förenta nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från år 1948. Genom ett unikt övervakningssystem kan konventionsstaternas skyldighet att leva upp till sina åtaganden, enligt konventionen, prövas av en oberoende domstol. Det är den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) som gör detta och dess avgöranden är rättsligt bindande för den stat som är berörd.³⁶

Europakonventionen kom till som en reaktion mot den kommunistiska kuppen i Prag år 1948. Vid granskning av konventionen upptäcker läsaren djupgående motsättningar mellan den och den socialistiska filosofi som var utbredd på många håll i Europa. En av dem som rapporterade till Europarådets parlamentariska församling, då konventionen höll på att utarbetas, var den franske advokaten och professorn Pierre Henri Teitgen. Han lär tydligt ha uttryckt denna motsättning genom att säga att Västeuropa behövde konventionen, eftersom det fanns en stark önskan att sätta upp ideologiska barriärer mot utbredningen av kommunismen i Östeuropa.

Europakonventionen var ett banbrytande steg. Nu fanns ett instrument för alla de stater som hyllade rättssamhället och ville upprätthålla det. Det var de skandinaviska staterna som från början var mest positiva till konventionen. Under de första 30 åren var det just dessa länder som dominerade konventionssystemet. Mellan år 1962 och 1972, och även mellan 1982 och 1996, var det endast skandinaver som hade uppdraget som president i kommissionen.³⁷

I Sverige var vi väldigt tidiga med att ratificera Europakonventionen. Det skedde redan år 1952, men den införlivades inte i svensk rätt förrän den 1 januari år 1995.³⁸ Ratifikationen föregicks av en grundlig genomgång i både riksdag och regering. Under flera dagar år 1951 gick riksdagens utrikesutskott igenom de olika artiklarna och fann att svensk rätt, på alla punkter, motsvarade konventionens krav.

När det gällde rekryteringen till domstolen och kommissionen tog utrikesminister Östen Undén hand om det. Uppdraget som domare gick till professor emeritus Åke Holmbäck och ledamot i kommissionen blev rättschefen på UD, Sture Petrén. Den 3 november 1953 hade

³⁶ Ehrenkrona, Carl-Henrik, "Mänskliga rättigheter – förfarandet enligt Europakonventionen", s. 5-6

³⁷ Sundberg, Jacob W.F., "Om Europakonventionen och Språnget Österut. Slutet på en epok?", s. 532-555

³⁸ Prop.2005/06:56, s. 8

Europakonventionen samlat så många ratifikationer att den kunde träda ikraft.³⁹

3.3 Barnkonventionens innehåll

Barnkonventionen innehåller 13 inledande paragrafer, preambeln, och 54 artiklar. Den är indelad i tre delar. Den första behandlar materiella frågor, nästa tar upp övervakningssystem och den sista delen består av slutbestämmelser.⁴⁰

Inledningen, eller preambeln, till konventionen speglar de principer om de mänskliga fri- och rättigheterna som FN har tagit fram. Där påpekas att barn har rätt till särskild omvårdnad och hjälp.

Det betonas att familjen som sådan bör ges nödvändigt skydd och bistånd så att den till fullo kan ta på sig sitt ansvar. Den är en grundläggande enhet i samhället och den naturliga miljön för alla dess medlemmar. Dess roll när det gäller barns utveckling och välfärd är särskilt viktig. Vikten av respekt för de kulturella värden som finns i barnets miljö och vikten av internationellt samarbete, för att säkra barns rättigheter, betonas också.

Som en röd tråd genom alla sakartiklar i konventionen löper barnets rätt till båda föräldrarna. Behovet av att kunna träffa både mamma och pappa betonas och även föräldrars ansvar för sina barn lyfts fram. Staterna ska säkerställa att ett barn inte, mot deras vilja, skiljs från sina föräldrar, om ett åtskiljande inte är nödvändigt för barnets bästa. Så kan fallet exempelvis vara vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida. En sådan situation kan också uppstå då föräldrarna lever åtskilda och ett beslut måste fattas angående barnets vistelseort (artikel 9).⁴¹

Barnets rättigheter finns formulerade i de olika sakartiklarna. Till *medborgerliga och politiska rättigheter* hör till exempel följande:

- Rätten till registrering vid födseln, namn och nationalitet (art 7 och 8).
- Åsiktsfrihet (art 12).
- Yttrande- och informationsfrihet (art 13)
- Rätten till asyl (art 22).

Förbudet mot att utsätta barn för tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling hör också till dessa rättigheter.

Till de *ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna* hör till exempel följande:

³⁹ Sundberg, Jacob W.F., "Om Europakonventionen och Språnget Österut. Slutet på en epok?", s. 532-555

⁴⁰ SOU 1997:116, kap 2.3

⁴¹ Prop. 1997/98:182, s. 8

- Rätten till hälso- och sjukvård (art 24)
- Skälig levnadsstandard (art 27)
- Rätten till barnomsorg (art 18.8)
- Rätten till vila, lek, fritid och att fritt delta i det konstnärliga och kulturella livet (art 31)

När det gäller dessa rättigheter har staterna, enligt artikel 4, en skyldighet att vidta åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser för att tillgodose dessa behov hos barn.

Konventionen innehåller också en särskild typ av rättigheter som skyddar mot övergrepp och utnyttjande. Egentligen är det här en utveckling av de traditionella mänskliga rättigheterna. Det handlar exempelvis om:

- Sexuella övergrepp (art 19)
- Skydd mot narkotika (art 33)
- Skydd mot sexuell exploatering (art 34)
- Skydd i väpnade konflikter (art 38)

Här kommer också den viktigaste artikeln för denna uppsats in, nämligen artikel 32. Barn har rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande.⁴²

Även om man kan dela in FN:s Barnkonvention i olika delar ska den ändå ses som en helhet. Alla rättigheterna är lika viktiga, men de har ändå olika karaktär. De medborgerliga och politiska rättigheterna är absoluta. De måste respekteras av alla stater oavsett utvecklingsnivå. Konventionen anger då vilka uppväxtvillkor som aldrig kan accepteras. När det kommer till de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna ska man se det som en målsättning. Det handlar om vilka villkor som är önskvärda för alla barn och det är upp till varje land att utifrån sina resurser leva upp till dessa rättigheter.⁴³

3.4 Sveriges ratifikation av Barnkonventionen

Genom ett beslut av riksdagen 21 juni år 1990 blev FN:s konvention om barns rättigheter ratificerad. Till grund för detta låg bland annat proposition 1989:90:107, betänkande 1989/90:28 och riksdagsskrivelse 1989/90:350.

Sedan dess har ett omfattande arbete bedrivits. Mycket har handlat om att sprida kunskap om konventionen. Ett antal gånger har man exempelvis avsatt pengar ur Allmänna Arvsfonden till frivilligorganisationer just för att de ska se till att kunskapen om Barnkonventionen ökar. En annan viktig del har varit att anpassa vår svenska lagstiftning till de krav som ställs.

⁴² ”FN:s konvention om barnets rättigheter” artikel 9, 7, 8, 12, 13, 22, 24, 27, 18.8, 31, 19, 33, 34, 38 och 32.

⁴³ SOU 1997:116, kap 2.3

Föräldrabalken (1949:381), utlänningslagen (1989:529) och socialtjänstlagen (1980:620) har fått ett uttalat barnperspektiv.

År 1996 inrättades Barnkommittén. Det är en parlamentarisk kommitté som har i uppdrag att göra en översyn av hur svenska bestämmelser och praxis stämmer överens med Barnkonventionen.⁴⁴

3.5 Tilläggsprotokollen

Den 25 maj år 2000 antog FN:s generalförsamling två tillägg till Barnkonventionen. Det ena handlar om barn i krig och det andra om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi. När det gäller barn och unga i krig ville man främst begränsa användandet av barnsoldater och höja minimiåldern till 18 år för rekryterandet till väpnade styrkor. Tilläggsprotokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi erbjuder ett internationellt ramverk för samarbete i dessa frågor. Det sätter en standard för förebyggande arbete, skydd av offer och bestraffning av förövare. År 2002 trädde de båda tilläggsprotokollen i kraft.⁴⁵

3.6 FN:s specialsession om barn

I maj år 2002 arrangerade FN en specialsession om barn i högkvarteret i New York. Tanken var både att summera vad som hade hänt sedan år 1990, då det så kallade barntoppmötet hölls, och att skapa mål och framtidsvisioner för nästa årtionde. Det handlade alltså till stor del om att förverkliga det strategiska arbetet med FN:s Barnkonvention. Ungefär 70 stats- och regeringschefer deltog tillsammans med ett antal frivilligorganisationer och 300 barn och unga. Det man kom fram till var ett dokument som fick namnet "A World Fit for Children" eller "En värld anpassad för barn".⁴⁶ Detta bestod både av en handlingsplan och av en deklARATION. Länderna förpliktade sig här att följa upp specialsessionen. Detta skulle ske utifrån ett barnperspektiv och genom att identifiera de problem som har diskuterats och vidta åtgärder för att förbättra barns livsvillkor.⁴⁷

Följande slutsatser och målsättningar kom specialsession fram till:

- Samhället ska sätta barnen främst.
- Barnens sociala, kognitiva, fysiska och psykiska utveckling är en fråga av nationell och global prioritet.
- Samhället ska investera i barn.
- Vuxna ska lägga vikt vid att lyssna på barn och unga och göra dem delaktiga.

⁴⁴ Skr. 1999/2000:137, s. 105-106

⁴⁵ <http://www.unicef.se/barnkonventionen/barnkonventionens-historia/kort-historik-over-barnkonventionen>

⁴⁶ A/RES/S-27/2

⁴⁷ Skr. 2005/06:206, s. 28-29

- Varje barn ska få bästa möjliga start i livet.
- Inget barn ska diskrimineras.

De åtgärder som varje land planerar för att uppnå ovan redovisade mål ska läggas fram för FN. För Sveriges del blev skrivelse 2005/06:206 grundstommen i uppföljningen och år 2006 skickades den till generalförsamlingen.⁴⁸

När det gäller Sveriges deltagande vid FN:s specialsession bestod det av representanter för Sveriges Riksdag, intresseorganisationer, Barnombudsmannen, SIDA och ett antal ungdomar. Socialministern och representanter från Regeringskansliet var också närvarande. Sverige underströk betydelsen av att länder följer Barnkonventionen. En viktig del i det arbetet är att politiker har en ständig dialog med barn och unga. Sverige förespråkade också en vision om nolltolerans för våld mot barn. Man vände sig bland annat till lärare, religiösa ledare, media och andra opinionsbildare och uppmanade dem att i sitt dagliga arbete arbeta för att uppnå denna målsättning.⁴⁹

3.7 Artikel 32 och dess tolkning

Artikel 32 i FN:s Barnkonvention ger inte bara skydd mot arbete som kan vara skadligt och inkräkta på barnets skolgång eller fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling. Artikeln skyddar även mot ekonomiskt utnyttjande. Den kräver vidare att konventionsstaterna lagstiftar samt vidtar administrativa och sociala åtgärder för att genomförandet ska säkerställas. Länderna skall även ange en särskild minimiålder för olika typer av jobb och reglera arbetstid och arbetsvillkor. För att artikeln ska genomföras på ett effektivt sätt ska det även finnas någon form av straff eller påföljd om man bryter mot den.⁵⁰

Enligt artikel 32 ska konventionsstaterna även beakta tillämpliga bestämmelser i andra internationella instrument. De som blir mest relevanta är ILO:s konventioner och rekommendationer, exempelvis ”Konventionen om de värsta formerna av barnarbete” (nr 182) från år 1999 och ”Konventionen om minimiålder (nr 138) från år 1973. Dessa två konventioner uppmanar FN:s barnrättskommitté ständigt konventionsstaterna att ratificera.⁵¹

I den handbok om Barnkonventionen som UNICEF har utarbetat anges det att konventionen är en helhet och att artiklarna är beroende av varandra. De artiklar som är särskilt viktiga för tolkningen av artikel 32 är:

- art 2: alla rättigheter skall erkännas för varje barn inom jurisdiktionen utan åtskillnad.

⁴⁸ Skr. 2005/06:206, s. 28-29

⁴⁹ <http://www.regeringen.se/sb/d/1919/a/93957>

⁵⁰ FN:s konvention om barnets rättigheter, artikel 32

⁵¹ UNICEF Sverige, ”Handbok om Barnkonventionen”, s. 337

- art 3(1): barnets bästa skall komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn.
- art 6: rätten till liv, överlevnad och bästa möjliga utveckling.
- art 12: respekt för barnets åsikter i alla frågor som rör barnet. Om möjlighet finns skall barnet höras i alla domstolsärenden och administrativa förfaranden som rör barnet.

Andra artiklar som också anses viktiga vid tolkningen av artikel 32 är följande: artikel 15 (föreningsfrihet), artikel 27 (föräldrarnas och statens skyldighet att säkerställa den levnadsstandard som krävs för barnets utveckling), artikel 28 (rätten till utbildning), artikel 31 (rätten till fritid, lek och rekreation), artikel 33 (skydd mot drogmissbruk), artikel 34 (skydd mot sexuellt utnyttjande), artikel 35 (förhindrande av bortförande och försäljning av eller handel med barn), artikel 36 (andra former av skadligt utnyttjande) och artikel 39 (rehabilitering av barn som utsatts för våld).⁵²

3.8 Vad har Barnkonventionen egentligen bidragit med?

När man lyssnar på medias rapportering från katastrofer och misär runt om i världen är det lätt att få intrycket av att det var bättre förr. Kanske var det så på många sätt, men inte när det gäller barns rättigheter. FN:s konvention om barns rättigheter har på flera sätt bidragit till denna förbättring.

Ett exempel är att idag skyddas 55 miljoner europeiska barn av agalagstiftning, vilket kan jämföras med inga alls för 30 år sedan. Tittar man på antalet barn som dör före fem års ålder har den siffran minskat med 28 procent sedan år 1990. Ytterligare ett exempel är att antalet barn som inte går i skolan också har minskat kraftigt, 28 procent under en tioårsperiod.⁵³

Trots den här positiva utvecklingen är det viktigt att komma ihåg att inte slå sig till ro. Vi måste hela tiden gå vidare med barns rättigheter och här bidrar Barnkonventionen med att staka ut riktningen. Det har blivit en internationell standard för barns livsförhållanden.⁵⁴

Sammanfattningsvis kan man säga att FN:s Barnkonvention har gjort att barns rättigheter har lyfts fram på den internationella agendan på ett helt annat sätt än tidigare.⁵⁵

⁵² Unicef Sverige, "Handbok om Barnkonventionen", s 345

⁵³ <http://www.rb.se/vartarbete/Pages/default.aspx>

⁵⁴ <http://www.rb.se/vartarbete/Pages/default.aspx>

⁵⁵ Stern, Rebecca, "The Child's Right to Participation – Reality or Rhetoric?", s. 255

4 Vem har ansvaret för att Barnkonventionen efterlevs?

4.1 Vad ska man leva upp till?

Det som framförallt genomsyrar Barnkonventionen är att man ska respektera barn. Detta innebär att när en myndighet tar ett beslut som rör barn ska den utgå ifrån ett barnperspektiv. Vuxna ska se barnet, försöka förstå det och hela tiden sträva efter att vidta åtgärder som är till barnets bästa. Ett sådant perspektiv innebär att vuxna respekterar barnets integritet och fulla människovärde. Det handlar om att lyssna och att uppfatta barnet som en egen individ med egna rättigheter och egna uppfattningar.⁵⁶ Det är dock viktigt att komma ihåg att rätten att komma till tals och bli lyssnad till när det gäller ett beslut, inte på något sätt utesluter rätten att bli skyddad ifrån ett dåligt beslut. Bara för att ett barn önskar att något blir på ett visst sätt, är det ju inte säkert att det är till barnets bästa, och då gäller det att vuxna inser det.⁵⁷ Detta barnrättsperspektiv ska baseras på de fyra grundläggande principer som barnkonventionen bygger på. Det handlar om följande:

- Barnets bästa: Detta ska vara en övergripande princip vid alla beslut som rör barn. Olika alternativ ska övervägas och analyseras och man ska i första hand välja det som leder till barnets bästa.
- Icke-diskriminering: Detta ställer krav på en aktiv politik som röjer undan hinder för varje barns rätt till utveckling. Religion, kön och etnicitet ska inte spela någon roll. Det ska heller inte föräldrarnas sociala och ekonomiska ställning göra. Inget barn får diskrimineras! Det gäller både i förhållande till vuxna och till andra barn, och därför måste det vidtas särskilda åtgärder för utsatta grupper. Det kan till exempel handla om extra stöd till flyktingbarn eller till barn med funktionshinder. Alla barn har samma rättigheter, men inte samma förutsättningar och möjligheter.
- Barns rätt till liv och utveckling: Varje barn har rätt att få utveckla sin personliga förmåga. För exempelvis barn med funktionshinder innebär detta rätt till omvårdnad, socialt stöd och hälso- och sjukvård så att de kan utvecklas i sin egen takt.
- Barns rätt att komma till tals: För att beslut och insatser ska vara effektiva och löna sig krävs det att det finns "rötter" hos personerna det ytterst berör. Det har visat sig att de åtgärder som vidtas i ett nära samarbete med barnet och dess företrädare är de som är mest hållbara

⁵⁶ Prop. 1997/98:182, s. 8

⁵⁷ Stern, Rebecka, "The Child's Right to Participation – Reality or Rhetoric?", s. 21

och bärkraftiga. Om barn hörs och respekteras i frågor som rör dem finns alltså större möjligheter att fatta det beslut som är barnets bästa.⁵⁸

4.2 Innebörden av ratificering

En ratifikation är en slags fastställelse eller högtidlig bekräftelse. De så kallade ratifikationsinstrumenten, som vanligtvis utväxlas på överenskommen tid, brukar innehålla avtalets text och en högtidlig förklaring där man godkänner dess innehåll.⁵⁹

Ett första steg mot en ratificering av en konvention brukar vara ett under-tecknande. Vanligtvis sker detta av företrädare för landets regering, som genom att skriva under visar sin vilja att förpliktiga landet. I ett folkrättsligt perspektiv har staten endast åtagit sig att inte agera i strid med konventionens syfte.

Det är först genom ratifikationen som ett land binder sig slutgiltigt till en konventions innehåll. I de flesta länder sker ratificeringen av regeringen, efter att landets parlament har beslutat om det. I Sverige är det vanligtvis riksdagen som tar detta beslut, men bara om konventionen är av större vikt eller kräver ändring av svensk lag.⁶⁰ När en stat ratificerar en konvention innebär det att den är skyldig att tillämpa och följa dess bestämmelser. Det innebär däremot inte att all lagstiftning måste stämma överens med konventionen precis vid tiden för ratifikation. Enligt folkrätten kan dessa regleringar tillkomma senare.⁶¹

Det kan också nämnas att en stat inte på något sätt är skyldig att ratificera ett avtal som dess ombud har träffat. Själva syftet med tiden fram till ratifikationen är ju att ge en stat mer tid för övervägande och därför kan inte en vägrad sådan ses som en ovänlig handling.⁶²

4.3 Barnrättskommittén

Barnrättskommittén, eller the Committee on the Rights of the Child (CRC), är det organ som ser till att implementeringen av Barnkonventionen sker på rätt sätt. Kommittén ser också till att implementeringen sköts när det gäller de två frivilliga tilläggsprotokollen, det om barn i väpnade konflikter och det om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.

Alla parter till konventionen har åtagit sig att regelbundet rapportera till Barnrättskommittén om hur arbetet med barns rättigheter fortlöper. Första gången görs detta efter bara två år, därefter görs det vart femte år. När kommittén har granskat rapporten kommer den med synpunkter och

⁵⁸ Skr. 2001/02:186, s 6

⁵⁹ <http://svenskuuppslagsbok.se/tag/ratifikation/>

⁶⁰ <http://www.regeringen.se/sb/d/10489/a/102094#item102094>

⁶¹ Prop. 2001/02:178, s. 17

⁶² <http://svenskuuppslagsbok.se/tag/ratifikation/>

rekommendationer. De länder som även har anslutit sig till de två tilläggsprotokollen måste inkomma med ytterligare två rapporter. Kommittén kan inte ta emot klagomål från individer, men ser till att barn kan åberopa sina rättigheter i exempelvis domstolar.⁶³

Det är artikel 43 i Barnkonventionen som nämner etablerandet av en särskild kommitté, men den kom egentligen inte i bruk förrän år 1991. Den består av 18 fristående experter, som alla är utvalda av FN genom hemlig omröstning. Varje stat får nominera varsin person och tanken är att varje region i världen ska vara representerad.⁶⁴

Tre gånger per år, i Genève, träffas Barnrättskommittén. Varje session består av en veckas förberedelser, i mindre grupper, och tre veckors möte, med alla experter. Under år 2010 har man arbetat på ett nytt sätt när det gäller just granskningen av länders olika rapporter. Kommittén valde att dela upp sig i två olika kammare, med 9 experter var.⁶⁵

4.4 Den svenska regleringen

Den svenska staten har överlag tagit sina åtaganden enligt konventionen på stort allvar. De flesta områden inom politiken som på något sätt rör barn och barns rättigheter genomsyras av den. Vi har genomfört flera rättsliga regleringar för att konventionen ska få effekt i praktiken, t.ex. då barn är inblandade i en domstolsprocess eller kommer i kontakt med en myndighet.

Det som däremot inte har gjorts är att inkorporera Barnkonventionen i sin helhet och göra den till svensk lag.⁶⁶ Inkorporering av konventionen är någonting som förespråkas av FN:s barnrättskommitté. Kommittén uppmanar också till att de grundläggande principerna i Barnkonventionen förs in i nationell lag genom transformering. Detta var någonting som Sverige fick kritik för år 2009. I barnrättskommitténs sammanfattande slutsatser om Sverige uttrycktes en oro över att landet fortfarande inte hade införlivat konventionen i nationell rätt.

Regeringens svar var att den i dagsläget inte fann någon anledning att göra den till svensk lag, då det finns en tradition i svensk rätt att istället transformera konventioner.⁶⁷ Det finns alltså olika vägar att gå. En del stater väljer att göra Barnkonventionen till nationell lag, medan andra anpassar och ändrar den egna lagstiftningen så att den lever upp till konventionens krav.⁶⁸ Sverige har valt den senare vägen.

⁶³ <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/>

⁶⁴ <http://www.unicef.se/barnkonventionen/barnkonventionens-historia/kort-historik-over-barnkonventionen>

⁶⁵ <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/>

⁶⁶ Åhman, Karin, 2009. "Rättsutlåtande rörande inkorporation av Barnkonventionen", s. 10

⁶⁷ Skrivelse nr 9.2:1001/09

⁶⁸ <http://www.sfn.se/fn-info/vad-gor-fn/vad-gor-fn-for-barn/barns-manskliga-rattigheter/>

Barnombudsmannen är sedan år 1993 en statlig myndighet som utifrån FN:s Barnkonvention ska tillgodose barns och ungas rättigheter och intressen. Myndigheten bevakar hur konventionen efterlevs i samhället och driver också på kommuner, landsting och andra myndigheter. Mycket av arbetet går ut på att delta i samhällsdebatten. Det handlar om att påverka allmänhetens och beslutsfattareshens synsätt i aktuella frågor som rör barn. Barnombudsmannen kan till exempel lämna förslag till regeringen på ändringar i svensk lagstiftning.

I nuläget har myndigheten cirka 20 medarbetare och arbetet leds sedan 2008 av barnombudsman Fredrik Malmberg. Vid vissa tillfällen tillsätter man expertråd med barn och unga. Myndigheten har också andra regelbundna kontakter med ungdomar. Det sker bland annat genom besök i skolor och i föreningar, och genom telefonsamtal och brev. Detta görs dels för att ta reda på vad de tycker i aktuella frågor och dels för att lättare kunna sätta sig in i deras vardag och villkor.

Visserligen har myndigheten ingen rätt att utöva tillsyn över andra myndigheter, men däremot har den rättslig befogenhet att kalla in parter för överläggning. Det finns även en anmälningsplikt för Barnombudsmannen då man misstänker att ett barn far illa, men enligt lag får man inte lägga sig i ett enskilt fall.⁶⁹

4.5 Artikel 32 och Sverige

Artikel 32 i Barnkonventionen innehåller inte något generellt förbud mot barnarbete, utan endast mot sådant arbete som är skadligt för barnets hälsa och utveckling. Därför har många länder infört en tydlig lagstiftning på detta område. I Sverige är det framförallt arbetsmiljölagen och Arbetarskyddsstyrelsens kungörelse med föreskrifter om minderåriga som är aktuella.

Arbetsmiljölagens mål är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt att skapa en god arbetsmiljö. Enligt lagens huvudregel ska barnet ha fyllt 16 år och fullgjort sin skolplikt för att få lov att arbeta.⁷⁰ Den som har fyllt 13 år får dock utföra lättare typer av arbete, men endast om det inte är skadligt för hans eller hennes utveckling, hälsa eller skolgång. Är man under 13 år är huvudregeln att man inte alls får anlitas till arbete. Ett barn får över huvud taget inte utföra ett jobb där det finns risk för olycksfall eller överanstängning.⁷¹

Arbetarskyddsstyrelsens kungörelse är tydlig med att arbetsuppgifterna för minderåriga ska väljas med omsorg. Särskild hänsyn ska tas till barnets fysiska och psykiska förutsättningar för arbetet. Kungörelsen tar också upp särskilda bestämmelser för riskfyllda arbeten, och går sedan vidare med en del viktiga undantag till huvudregeln om att barn under 16 år inte får arbeta.

⁶⁹ <http://www.barnombudsmannen.se/english/Adfinity.aspx?pageid=42>

⁷⁰ Arbetsmiljölagen (1977:1160), 5:2

⁷¹ Arbetsmiljölagen (1977:1160)

Är man under 13 år får man exempelvis sälja jultidningar och majblommor. Man får även delta i lättare jordbruksarbete, om det bedrivs av någon i den egna familjen. Mellan 13 och 15 års ålder är det tillåtet att sommarjobba. Det krävs dock att vårdnadshavarna tillåter det och att arbetet är riskfritt och lätt. Barn som har fyllt 16 år och gått ut grundskolan får ha ett normalt och riskfritt sommarjobb. De får även arbeta under terminerna. Går personen i grundskolan får arbetet inte inverka på skolgången.⁷²

År 1973 antog ILO konventionen (nr 138) och rekommendationen (nr 146) om minimiålder för tillträde till arbete. Ett antal år senare, år 1999, antog man konventionen (nr 182) och rekommendationen (nr 190) om förbud mot och omedelbara åtgärder för att avskaffa de värsta formerna av barnarbete. Båda dessa konventioner har ratificerats av Sverige.⁷³

4.6 EU och Barnkonventionen

Grunden för EU:s politik när det gäller barn är FN:s Barnkonvention och dess två frivilliga tilläggsprotokoll. När konventionen firade tjugoförstaårsjubileum, 20 november år 2009, uppmärksammades det stort både i Bryssel och runt om i världen. Tillsammans med UNICEF organiserade kommissionen en rad aktiviteter för att särskilt markera konventionens betydelse. Ett halvår senare, 25 maj år 2010, hölls ett liknande jubileum för att uppmärksamma att det var 10 år sedan de frivilliga protokollen tillkom.⁷⁴

Den 14 juni år 2010 hade EU-kommissionen ett möte i Luxemburg angående barnarbete. Man uttryckte sin bestörtning och avsky över att mer än 200 miljoner barn runt om i världen tvingas arbeta. Under åren 2000-2004 hade antalet minskat, men var nu åter på väg upp. För att göra något åt situationen beslöts det att 12 juni skulle utses till "internationella dagen mot barnarbete". EU-kommissionen var till viss del självkritisk och menade att man kunde ha gjort mer. För att nå upp till målet, nämligen att senast år 2016 helt ha utrotat de värsta formerna av barnarbete och sett till att resten minskats avsevärt, skulle EU:s institutioner vara tvungna att göra mer. Kommissionen menade att man skulle se det hela i ett bredare perspektiv. Genom att satsa på handel och samarbete med utvecklingsländer kan man minska fattigdomen och på så sätt även arbetet för minderåriga.⁷⁵

EU har under lång tid haft kontinuerliga dialoger med sina handelspartner angående mänskliga rättigheter. Det man först brukar göra är att få staten att ratificera internationella konventioner. När det handlar om barnarbete är det främst Barnkonventionen och ILO:s konvention nr 182 angående de värsta formerna av barnarbete. EU försöker också få andra länder att förändra sin lagstiftning så att barnarbete förbjuds. Ett exempel är Egypten. Efter ett antal påtryckningar gick landet till sist med på att göra ett tillägg till sin

⁷² Arbetarskyddsstyrelsens kungörelse (afs 1996:1)

⁷³ Unicef Sverige, "Handbok om Barnkonventionen", s. 344

⁷⁴ http://ec.europa.eu/external_relations/human_rights/child/index_en.htm

⁷⁵ EU-kommissionen, "Council conclusions on child labour", s. 1

”Unified Labour Law”, som gjorde det kriminellt att organisera barnarbete. Egypten införde också ett antal myndighetsföreskrifter för att se till att tillägget verkligen efterlevdes.

När ett land redan har ratificerat en internationell konvention, och lagar som förbjuder barnarbete har införts, försöker EU istället fokusera på implementeringen. Man vill försäkra sig om att den verkligen har gått till på rätt sätt. Ett exempel är Uzbekistan. I flera år har EU rapporterat om hur barn tvingas till hårt arbete på de uzbekiska bomullsfälten. Unionen har krävt att landet förbättrar sin implementeringen av de inhemska lagarna mot barnarbete. EU har till och med krävt att en oberoende tredje part ska övervaka skörden av bomull. Det kan exempelvis vara ILO eller UNICEF. I dagsläget händer det fortfarande att barn får arbeta på fälten, men situationen har i alla fall förbättrats.⁷⁶

⁷⁶ EU-kommissionen, ”Combating Child Labour” s. 15

5 Hur och var sker tillverkningen av skor?

5.1 Tillverkningsprocessen

Vid tillverkning av skor kan man använda sig av en mängd olika material. Det kan till exempel handla om tyg, gummi, metall och plast. Allra vanligast är dock läder, det vill säga djurhudar. Det kan tyckas som ett ganska självklart och enkelt material, men för att det ska kunna gå att använda krävs en omfattande behandling.

Det första steget är att avlägsna hår- och köttrester. Hudarna ska även tvättas och alla mikroorganismer tas bort. Nästa steg är garvningen. Detta görs för att få ett så hållbart läder som möjligt och även för att man ska kunna färga det. Det vanligaste är att det sker industriellt genom att hudarna sänks ner i en kromlösning. Det går att göra med vegetabiliska ämnen, men det kräver mer tid och pengar, och är därför inte lika vanligt.⁷⁷

När lädret väl är färdigbehandlat skär man ut flera stycken som ska bli skons överdel. Dessa sys ihop genom så kallad nåtling.⁷⁸ Den del som skorna sätts ihop kring heter läst. Den består vanligtvis av plast och är en enkel modell av en fot. Vid lästen spikas en bindsula och överdelen sträcks runt sulan och limmas fast. Undersidan på skon slipas helt slät innan yttersulan limmas fast. När det är gjort är det dags att ta bort lästen och rengöra skorna från lim. En putsning får sedan avsluta det hela för att få en blank och jämn yta.⁷⁹

5.2 Förekomsten av kemiska ämnen

Vid skotillverkning förekommer en hel del skadliga kemiska ämnen. Ett exempel är krom. Som tidigare nämnts förekommer det vid garvningen. Denna tungmetall kan allvarligt skada både människor och miljö. Det är särskilt Krom-6 som är farlig på grund av dess cancerframkallande egenskaper.

Hanterar man bara de skadliga ämnena på rätt sätt är det naturligtvis inga problem, men många industrier har inte alltid den kunskap eller den vilja som krävs. Reningen av avloppsvattnet är exempel på en sådan punkt där många garverier inte gör tillräckligt. Vattnet för på kort tid med sig mängder av krom, saltsyra, ammoniak, sulfider, svavelsyra och bekämpningsmedel till stora områden.

⁷⁷ http://www.renaklader.org/sites/default/files/material/Rapport_Hurskorviooss.pdf

⁷⁸ <http://www.dockstasko.com/enskoblirtill.php>

⁷⁹ http://www.renaklader.org/sites/default/files/material/Rapport_Hurskorviooss.pdf

I maj år 2008 publicerades en undersökning som hade gjorts på uppdrag av Göteborgs-Posten. Den visade att flertalet av de skor som vi i Sverige använder innehåller förhållandevis höga halter av bly, kadmium, krom och arsenik. Det är även vanligt med höga halter av lösningsmedel. Perfluorerade ämnen, som inte bryts ner i naturen, förekommer också, men lyckligtvis inte i samma utsträckning. Perfluorerade ämnen är ofta cancerframkallande och påverkar dessutom hormon- och ekosystem. I Göteborgs-Postens undersökning innehöll skorna som mest 9 400 milligram krom-3 per kilo läder. Krom-3 är den något mindre farliga varianten av krom. Krom-6, som överhuvudtaget inte ska förekomma, fann man låga halter av. Med dessa uppgifter i åtanke är det inte förvånande att 200-300 personer i Danmark varje år drabbas av kromallergi, enligt en dansk studie.⁸⁰

Naturligtvis är det inte bara de som bär skorna som utsätts för risker. Höga halter av kemikalier och metaller innebär en väldig utsatthet för arbetarna i fabrikena. De andas in stora mängder damm från läder, vilket i allra högsta grad är hälsovådligt. Flera studier visar faktiskt att det finns en ökad cancerrisk för arbetare inom skoindustrin.

Sulan, som oftast består av gummi eller plast, ska sammanfogas med resten av skons delar. Det sker med mjukgörare, lim och färg. Dessa produkter innehåller en mängd farliga ämnen som bensen, aceton, toluen och etylacetat. Det kan ge upphov till en del olika symtom, alltifrån en lätt hudirritation och yrsel, till leukemi och förlamning. På engelska finns ett särskilt begrepp för detta, "shoemaker's paralysis". Det syftar på den typ av förlamning som kan uppstå då man andas in ångor från just de här lösningsmedlen.⁸¹

När den färdiga skon kommer ut till affären kan det ibland finnas rester kvar av de farliga lösningsmedlen. Det är särskilt vanligt när det gäller skor som till största del består av plast, eftersom man använder så kallade ftalater som mjukgörare i vissa plaster. Vid tester på djur har det visat sig att en del ftalater kan orsaka minskad födelsevikt, missbildningar och sänkt funktion på testiklar. Vi människor får i oss ämnet genom kontakt med huden och genom inandningen.⁸²

5.3 Produktionsplatsen

I Sverige, och även i andra Europeiska länder, har skomakare länge haft en viktig yrkesroll i samhället. De äldsta spåren av detta hantverk är från hednatidens handelsplatser.⁸³

⁸⁰ Göteborgs-Posten, "Ämnena kan ge allergier och cancer", 2008-05-29

⁸¹ http://www.renaklader.org/sites/default/files/material/Rapport_Hurskorvioss.pdf

⁸² Rebecka Peterson, Karin Zetterlund, "Miljömärkta skor - en studie i hur NilsonGroups kunder förhåller sig till det", s. 6

⁸³ <http://www.skomakare.se/historia/skomakaryrket-genom-tiderna>

Under den första delen av 1900-talet växte skoindustrin snabbt i Sverige. Skorna syddes inte längre hos lokala skomakare, utan i fabriker eftersom industrin blev allt mer storskalig och mekanisk.

På 1950-talet släpptes importen av skor fri och allt fler skoföretag började importera från dåtidens låglöneländer. Det ledde till att många lokala skotillverkare på 60- och 70-talet var tvungna att lägga ner. Konkurrensen blev helt enkelt för hård.⁸⁴

Idag har nästan all skoproduktion flyttats från Europa och USA till Asien. Det beror framförallt på att tillverkningen är billigare och enklare där. Detta har i sin tur lett till att Europa och USA har blivit stora på marknaden när det gäller inköps- och grossistverksamhet. Det har också resulterat i att kunskapen om hur man tillverkar skor har försämrats på de här platserna. Det gamla gedigna hantverket, som var tidskrävande, har fått ge vika för industriell massproduktion. Kvalitet har i många fall ersatts med kvantitet.

Att produktionen sker så långt ifrån affären har flera negativa konsekvenser. Många produkter måste i dagsläget fraktas över halva jorden innan de når den slutliga kunden och det resulterar i stor miljöpåverkan. Det gör också att det blir svårare att kontrollera hur arbetsförhållandena ser ut i leverantörernas fabriker.⁸⁵

För att gynna skoproduktionen inom EU beslutade EU-kommissionen år 2006 att extra tullar skulle tas ut vid import från Vietnam och Kina. Det ledde i sin tur till att skopriset för konsumenterna steg. Skinnskor från Kina ökade med cirka 19 procent och skinnskor från Vietnam med cirka 17 procent. Beslutet var en konsekvens av att EU-kommissionen misstänkte att Kina och Vietnam gav sina skotillverkare otillåtna fördelar. Man ville helt enkelt öka handeln med skor inom Europa. Mellan åren 2001 och 2005 hade importen av skinnskor från Kina till EU ökat med hela 1000 procent. År 2005 exporterade Kina hela 1,25 miljarder par skor till EU och för Vietnams del var siffran 265 miljarder. Själva skobranschen var mycket kritisk till beslutet, eftersom mycket av deras import kom från just de här två länderna. Ingemar Charleson, vd för den största aktören på den svenska skomarknaden – Nilson Group – uttalade sig i en artikel i Göteborgs-Posten och menade att beslutet inte skulle få den avsedda effekten.

- ”Det som kan hända på sikt är att skotillverkningen flyttas till andra länder i Asien som Thailand, Kambodja och Indonesien.”

Han menade också att skomodet skulle påverkas, eftersom de skor som är gjorda helt eller delvis av tyg inte tullbeläggs.⁸⁶

I Sverige importeras den största andelen skor från Kina, men även Vietnam och Indien har en betydande roll. Enligt statistik från Sveriges statistiska centralbyrå ökade den svenska importen av skor mellan åren 1998 och 2008

⁸⁴Rebecka Peterson, Karin Zetterlund, ”Miljömärkta skor - en studie i hur NilsonGroups kunder förhåller sig till det”, s. 5

⁸⁵Göthberg, Lisa, ”Kan skor flyga”, s. 57

⁸⁶Göteborgs-Posten, ”Dyrare skoimport från Kina och Vietnam – du betalar”, 2006-04-04

från 9 miljarder kronor till nästan 12 miljarder. I vikt handlade det om 349 ton år 1998 och 55 815 ton år 2008.⁸⁷

När det gäller just sportskor är de största exportländerna idag Kina, Thailand, Indonesien och Filipinerna. En starkt växande marknad finns i Vietnam, Nordkorea, Indien och Kambodja. Det var på 70-talet som Nike började tillverka skor i Taiwan och Sydkorea och snart följde Puma, Reebok och Adidas efter. Asien har sedan dess ansetts som det bästa alternativet eftersom både råvaror och fabriksbyggnader är billiga.⁸⁸

⁸⁷ Rebecka Peterson, Karin Zetterlund, "Miljömärkta skor - en studie i hur NilsonGroups kunder förhåller sig till det", s. 5

⁸⁸ <http://www.fairtradecenter.se/node/187>

6 Vilka bestämmelser finns det för skoföretag när det gäller att ta reda på hur och av vem deras varor har producerats? Regler kontra verklighet.

6.1 OECD

År 1960 bildades ”Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling” eller OECD. Grundtanken är att det ska vara en slags diskussionsplattform rörande ekonomisk politik.

Redan tidigt i organisationens historia lades stor vikt vid multinationella företag och internationella investeringar. Ministerrådet insåg att det behövdes någon typ av global reglering på det här området och år 1976 enades man om en deklaration. Det viktigaste i denna är de riktlinjer som togs fram för multinationella företag. Alla OECD:s 30 medlemsländer och 9 så kallade observatörländer står bakom. Det innebär att 90 procent av de länder dit utländska investeringsströmmar går stödjer dessa regler. Det finns inga rättsliga medel att genomdriva reglerna, utan de är helt frivilliga, men de har ändå stor betydelse. I och med att det handlar om rekommendationer från OECD-ländernas regeringar får de auktoritet.⁸⁹

Idag har organisationen fått en liten annorlunda roll än vad den hade från början. Då var de övergripande målen att främja en politik som skapade

- Ökad levnadsstandard, sysselsättning och ekonomisk tillväxt.
- Sund ekonomisk utveckling i både medlemsländer och icke medlemsländer.
- Ökad världshandel på en icke-diskriminerande grund och i enlighet med internationella åtaganden.

Visserligen är dessa mål fortfarande viktiga, men idag finns flera andra internationella organisationer som också arbetar med de här frågorna. Ibland har detta lett till ett ifrågasättande av hela OECD. Organisationen spelar dock fortfarande en mycket viktig roll eftersom den på många sätt är unik. Det är just verksamhetens bredd och djup som är så speciell. Arbetet täcker många olika områden i inhemsk politik och OECD kan kritiskt följa upp vad som sker.

⁸⁹ ”OECD:s riktlinjer för multinationella företag – en handbok”, s. 8

Samtidigt vill man främja öppenhet mellan länderna, och inte utse någon ”syndabock”. Meningen är att tillsammans ska tackla gränsöverskridande problem och helt enkelt lära sig av varandra. Det ska vara en samlingspunkt där allt från experter till ministrar får möjlighet att träffas och utbyta erfarenheter och knyta kontakter.⁹⁰

6.2 ILO

ILO är ett trepartiskt fackorgan som lyder under FN. Sedan dess tillkomst år 1919 har organisationen främjat social rättvisa, sysselsättning och goda arbetsvillkor. Detta har skett genom olika konventioner och rekommendationer och har lett till ett internationellt normsystem med grundläggande rättigheter och skydd för arbetstagare. Det finns framförallt fyra mål som genomsyrar verksamheten. Det handlar om

- Främjande av sysselsättning
- Arbetstagarnas rättigheter
- En fungerande social dialog
- Tillfredsställande av socialt skydd⁹¹

Den beslutande församlingen inom ILO kallas Internationella arbetskonferensen och sammanträder vanligtvis en gång per år. Artikel 19 i organisationens stadga anger vad de förslag som finns på dagordningen kan resultera i. Ibland kan det leda till en internationell konvention. Den ska sedan ratificeras av organisationens medlemmar och blir då bindande. Det kan också leda fram till endast en rekommendation. Den ska övervägas vid lagstiftning. Är det frågor av mer formell karaktär, t.ex. en begäran om en utredning, brukar en resolution antas.

Efter att Internationella arbetskonferensen har avslutat sin session, har varje medlemsland 18 månader på sig att lägga fram antagna konventioner och rekommendationer inför landets lagstiftande församling. Varje stat har också en skyldighet att underrätta generaldirektören i arbetskonferensen om vilka åtgärder man har vidtagit för att uppfylla detta krav och även vilka övriga åtgärder man har vidtagit.⁹²

ILO har antagit en deklARATION som har stora likheter med den som OECD tog fram. Detta är en deklARATION med principer för multinationella företag och arbetsmarknaden och har inte bara tillstyrks av ILO:s medlemmar, utan även av OECD-staterna och av olika arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Den första versionen är från år 1977 och är alltså framtagen endast ett år efter OECD:s riktlinjer, men ändringar gjordes i ILO:s deklARATION åren 1987, 1995 och 2000.

⁹⁰ Ds 2004:17, S.10-11

⁹¹ ”Svensk bedömning av multilaterala organisationer - Internationella arbetstagarorganisationen, ILO”, s. 1

⁹² Prop. 2000/01:93, s. 4

Vad är då skillnaden mellan ILO:s deklARATION och OECD:s? Jo, i stora drag skulle man kunna säga att ILO:s riktlinjer är mer inriktade på principer som regeringar och arbetsmarknadens parter rekommenderas att beakta. Det handlar framförallt om arbetsrätt och sociallagstiftning. OECD:s normer är inriktade på fler aspekter när det gäller stora företag, exempelvis en hållbar utveckling.⁹³

Enligt ILO:s bestämmelser ska arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer rapportera till en särskild kommission, som inrättats av ILO:s styrelse, om de upptäcker en underlåtenhet att följa konventionerna. Ett land kan även välja att framföra klagomål mot ett annat land, om de upptäcker någon brist, men det gäller endast om båda länder är parter till konventionen. Det finns alltså ingen egentlig internationell övervakning.⁹⁴

Att ILO:s arbete har gett resultat finns det flera exempel på. Det allra tydligaste är antagligen att organisationen tilldelades Nobels fredspris år 1969. Då hade man kämpat med sina rättvisefrågor i exakt 50 år.⁹⁵

6.3 IPEC

ILO bildade år 1992 en särskilt organisation, International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC), för att komma åt problemet med barnarbete. Tanken var att skapa en världsomfattande rörelse och det lyckades. Idag finns den i 88 länder och är den största i sitt slag. Det är också den största operativa organisationen inom ILO.⁹⁶

Det var på grund av ett förslag från Tyskland, år 1990, som tanken om IPEC började ta form. En annan bidragande orsak var att ILO hade beslutat att ha barnarbete som ett särskilt tema under år 1992.

Som organisation är IPEC väldigt decentraliserad. Det beror på att man vill arbeta på plats, där behoven är som störst. Nästan 90 procent av personalen jobbar i olika lokala fältprojekt. Huvudkontorets anställda har i uppgift att stötta de som arbetar med projekten. Det sker till exempel genom att de kommer med tekniska råd, gör efterforskningar och utvärderar vad som har hänt.

IPEC har fått stort stöd från länders regeringar. Mer än 60 stater har undertecknat avtal med ILO där de säger sig vara beredda till omfattande åtgärder för att komma åt barnarbete. Det är viktigt att samarbetet med ett lands regering fungerar, eftersom mycket av IPEC:s arbete sker tillsammans med landets myndigheter. Det kan exempelvis handla om arbetsdepartementet och utbildningsdepartementet.

⁹³ ”OECD:s riktlinjer för multinationella företag – en handbok”, s. 10

⁹⁴ UNICEF Sverige, ”Handbok om Barnkonventionen”, s 338

⁹⁵ International Labour Office, ”IPEC – what it is and what it does”, s. 2

⁹⁶ <http://www.ilo.org/ipcc/programme/lang--en/index.htm>

Trots att IPEC är en stor organisation och finns i så pass många länder är ekonomin inte den bästa. Organisationen är helt beroende av donationer och internationell solidaritet.⁹⁷

6.4 FN:s regler för företag

Flera internationella konventioner nämner det ansvar som företag har för mänskliga rättigheter och för miljön. Ett tydligt exempel är FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna från år 1948. I ingressen slås det fast att ”varje individ och samhällsorgan” ska sträva efter att följa de mänskliga rättigheterna. Deklarationen ska vara:

”...en gemensam norm för alla folk och nationer i syfte att alla människor och samhällsorgan med denna förklaring i ständig åtanke skall sträva efter att genom undervisning och utbildning främja respekten för dessa rättigheter och friheter samt genom progressiva åtgärder, både nationellt och internationellt, se till att de erkänns och tillämpas allmänt och effektivt både bland folken i medlemsstaterna och bland folken i områden som står under deras jurisdiktion.”⁹⁸

Det var först på 70-talet som FN började utarbeta egentliga normer för transnationella företag. Det skedde i samband med bildandet av United Nations Centre on Transnational Corporations (UNCTC). Det blev dock inte någon varaktigt institution. År 1992 lades den ner, men själva arbetet med att utforma riktlinjer för företag fortsatte.⁹⁹

Vid världstoppmötet om hållbar utveckling, i Johannesburg år 2002, togs ett stort steg framåt. Då antogs en handlingsplan där staterna åtog sig att:

”På grundval av Rioprinciperna aktivt främja företagets ansvar och ansvarighet, bland annat genom att utforma och faktiskt genomföra mellanstatliga avtal och åtgärder, internationella initiativ, offentligprivata partnerskap och lämpliga nationella regler samt stödja en fortlöpande förbättring av företagets agerande i alla länder.”¹⁰⁰

År 2003 togs ytterligare ett viktigt steg. Det var ”arbetsgruppen för transnationella företags metoder och aktiviteter”, ursprungligen bildad av underkommissionen till FN:s kommission för mänskliga rättigheter, som kom med ett förslag. Det handlade om riktlinjer för multinationella företag. Dessa skulle inte bara följa internationella lagar och konventioner, utan också genomföra sina aktiviteter på ett sådant sätt att det bidrar till en hållbar utveckling.¹⁰¹ Den engelska texten lyder enligt följande:

⁹⁷ International Labour Office, ”IPEC – what it is and what it does”, s. 3-6

⁹⁸ Förenta Nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, ingressen

⁹⁹ ”Företagens ansvar – vad förväntas av det ansvarsfulla företaget?”, s. 5

¹⁰⁰ Genomförandeplan antagen av världstoppmötet om hållbarutveckling, paragraf 49

¹⁰¹ ”Företagens ansvar – vad förväntas av det ansvarsfulla företaget?”, s.5

“Transnational corporations and other business enterprises shall carry out their activities in accordance with national laws, regulations, administrative practices, and policies relating to the preservation of the environment of the countries in which they operate as well as in accordance with relevant international agreements, principles, objectives, responsibilities, and standards with regard to the environment as well as human rights, public health and safety, bioethics, and the precautionary principle; and shall generally conduct their activities in a manner contributing to the wider goal of sustainable development.”¹⁰²

Utöver de här internationella överenskommelserna finns ett flertal frivilliga initiativ. Ett exempel är den svenska regeringens ”Globalt Ansvar”. Ett annat är FN:s Global Compact.¹⁰³

6.5 Global Compact

Under ett tal på The World Economic Forum i Davos år 1999 lanserade FN:s dåvarande generalsekreterare Kofi Annan begreppet Global Compact. Han ville att storföretagare skulle gå samman och ta ett gemensamt ansvar för miljön och för sociala frågor. Det handlade om att föra samman stora, internationella företag med FN-organ, fackföreningar och det övriga samhället.

Själva arbetet började 26 juli år 2000 i FN:s högkvarter i New York. Där försöker man nu med gemensamma åtgärder få näringslivet att bidra till lösningar på stora globala problem. Tanken är att företag ska hjälpa generalsekreteraren att nå en mer hållbar ekonomi som inte marginaliserar vissa grupper i samhället.

Rörelsen har växt något enormt och idag är hundratals företag, frivilligorganisationer och internationell fackförbund engagerade. Global Compact har ingen makt att övervaka eller genomdriva några tvingande åtgärder, utan man måste helt enkelt förlita sig på företagen själva.¹⁰⁴

Under åren har 10 principer utarbetats. De baseras på FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, ILO:s konventioner om mänskliga rättigheter i arbetslivet, Rio-deklarationen och FN:s konvention mot korruption. Principerna handlar om följande:

1. Företagen ombeds att stödja och respektera skydd för internationella mänskliga rättigheter. Detta gäller inom det område som de kan påverka.
2. Varje företag ska försäkra sig om att deras eget företag inte är delaktigt i brott mot de mänskliga rättigheterna.

¹⁰² Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, paragraph 14

¹⁰³ ”Företagens ansvar – vad förväntas av det ansvarsfulla företaget?”, s. 5

¹⁰⁴ http://www.unhcr.se/se/how_i_can_help/Global_Compact.htm

3. Företagen ombeds att erkänna rätten till kollektiva förhandlingar och upprätthålla föreningsfrihet.
4. Alla former av tvångsarbete ska avskaffas.
5. Företag ska faktiskt, eller ”effective” som det står i den engelska versionen, avskaffa barnarbete.
6. Diskriminering vid anställning och yrkesutövning ska avskaffas.
7. Företag uppmanas att stödja försiktighetsprincipen när det gäller miljörisker.
8. Initiativ bör tas för att främja ett större ansvarstagande när det gäller miljön.
9. Utvecklingen och spridningen av miljövänlig teknik bör uppmuntras.
10. Alla former av korruption, inklusive utpressning och bestickning bör motarbetas.¹⁰⁵

6.6 EU:s bidrag till företags ansvar

I juni år 2001 lade EU-kommissionen fram en grönbok med titeln ”Främjande av en europeisk ram för företagens sociala ansvar.” Syftet var dels att starta en debatt om själva begreppet ”företagens sociala ansvar”, dels hur man kan utarbeta en europeisk ram för att främja detta ansvar.

Begreppet innebär, enligt kommissionen, att företag på frivillig grund integrerar sociala och miljömässiga hänsyn i sin verksamhet. Detta sker eftersom företagen blivit alltmer medvetna om att ett ansvarsfullt agerande leder till långsiktigt stabila företagsresultat. Ett socialt ansvarstagande ansågs särskilt viktigt i detta förslag. Man ska som företag sträva efter att göra avvägningar mellan olika berörda aktörers krav och behov och på så sätt skapa en jämvikt som är acceptabel för alla parter. I det långa loppet kommer det leda till positiva effekter på det ekonomiska planet.

Det kommer också bidra till att uppnå det strategiska målet. Vid Europeiska rådets möte i Lissabon i mars år 2000 beslutades att EU senast år 2010 skulle bli världens mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade ekonomi, med möjlighet till hållbar ekonomisk tillväxt med fler och bättre arbetstillfällen och med en högre grad av social sammanhållning. Detta visar tydligt att det finns stöd för EU-åtgärder som syftar till att främja ett socialt ansvarstagande bland företagen.¹⁰⁶

Enligt en resolution från Europaparlamentet vill man möjliggöra rättsliga åtgärder för att komma till rätta med barnarbete. Därför uppmanade man kommissionen att undersöka hur man skulle kunna inrätta lämpliga, juridiskt bindande skyddsklausuler på EU-nivå. Tanken var att upptäcka och åtala importörer, inom EU, som importerar produkter där man i någon del av distributionskedjan har använt sig av barnarbetare. Kommissionen rekommenderades också att upprätta en förteckning över de företag som använder sig av arbetskraft bestående av barn, och göra den tillgänglig för

¹⁰⁵ <http://www.regeringen.se/sb/d/10894/a/109941>

¹⁰⁶ KOM/2002/0347 slutlig

EU:s importörer. I resolutionen anges vidare att rådet och kommissionen bör främja initiativ till en rättvis handel. Detta är särskilt viktigt bland de nya EU-medlemmarna.¹⁰⁷

6.7 Corporate social responsibility och uppförandekoder

Många företag använder sig av corporate social responsibility (CSR) och så kallade uppförandekoder. Det är skriftliga regler för verksamheten, som helt frivilligt har antagits av företaget själv. Olika organisationer och fackföreningar har tagit fram modeller eller förslag på sådana koder. Ibland har det skett efter att grava missförhållanden har upptäckts och någon konsument- eller människorättsorganisation har uppmärksammat detta. Den engelska termen för uppförandekoder är ”Codes of Practice” eller ”Codes of Conduct”.

Själva basen i en uppförandekod brukar vara internationellt överenskomna regler. Det kan exempelvis handla om den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, Barnkonventionen eller de regler som ILO har tagit fram. Koden bör inte bara omfatta det egna företaget, utan även fokusera på inköpande företag, leverantörer och underleverantörer. Naturligtvis varierar innehållet från företag till företag, men följande punkter brukar finnas med:

- Förbud mot diskriminering
- Förbud mot barnarbete och tvångsarbete
- Rätten till fackföreningsfrihet
- Försäkran om reglerad arbetstid
- En garanti om en säker arbetsmiljö
- Riktiga anställningar
- En garanti om korrekta löner

Det gäller dock att ha i åtanke att det finns företag som har antagit en uppförandekod och inte bryr sig om att följa den. Om en trovärdig tredje part har kontrollerat att koden verkligen följs ökar sannolikheten att så faktiskt är fallet.¹⁰⁸

Sedan 90-talet har det funnits en tydlig trend bland företag att ta ett socialt och globalt ansvar. Det har kommit att bli en viktig del i deras anseende och varumärke. Trots denna positiva utveckling finns det inget tydligt juridiskt verktyg, med bindande effekt, att använda sig av. Det finns alltså en relativt stor risk att uppförandekoder inte följs. Precis som en stat kan ratificera en konvention utan att förverkliga den, kan ett företag ha en uppförandekod men låta bli att följa den. Bara för att man säger sig ta ett socialt ansvar betyder det inte att man gör det.

¹⁰⁷ (2005/2004(INI), p. 46-49

¹⁰⁸ <http://www.fairtradecenter.se/node/83>

Den traditionella synen är att internationella instrument för mänskliga rättigheter endast ålägger företag ett indirekt ansvar. Det finns dock dem som menar att dessa konventioner lägger ett direkt ansvar på företag, men att det saknas sanktioner om detta ansvar inte tas.¹⁰⁹

6.8 Scorett

Ett av de snabbast växande skoföretagen i Sverige är Scorett. De har cirka 70 butiker runt om i landet, som antingen bedrivs i egen regi eller som franchisebutiker. Tillverkningen sker till största del i Europa. Endast 25 procent sker i Asien, främst i Kina och Indien.

År 2006 fick företaget hård kritik av Fair Trade Center eftersom man var dålig på att ta ett socialt ansvar och det ledde till att företaget började arbeta med just miljö- och etikfrågor. Ett första steg var att skapa en uppförandekod. I dagsläget är företaget medlemmar i Business Social Compliance Initiative (BSCI) och använder sig av deras kod i kontakten med sina slutleverantörer.¹¹⁰

Under rubriken ”Ethic & Environment”, på Scoretts hemsida, hittar man dels BSCI:s uppförandekod, dels företagets miljö- och etikpolicy. Enligt policyn ska Scorett bland annat prioritera leverantörer som strävar efter att minska miljöbelastningen. Det finns däremot ingen information om hur företaget kontrollerar detta, eller om policyn omfattar garverier och underleverantörer. På hemsidan kan man även läsa att uppförandekoden omfattar tvångsarbete och barnarbete. Företaget anser att de som är anställda hos leverantörerna skall ha goda arbetsförhållanden och ingen ska lida fysisk- eller psykisk skada på grund av sitt arbete. De är också noga med att påpeka sitt stöd för de grundläggande mänskliga rättigheterna som anges i FN:s allmänna förklaring från år 1948.¹¹¹

6.9 Sportskor

År 1997 riktades mycket medial uppmärksamhet åt just sportskor. Det som utlöste det hela var ett nyhetsreportage på internationella kvinnodagen, 8 mars. Inslaget visade hur över 50 kvinnor tvingades springa runt, runt på fabriksplanen hos en av Nikes leverantörer i Vietnam. Flera av kvinnorna svimmade av utmattning.

I juli samma år fick Nike ännu mer kritik. Nu handlade om ett upplopp bland arbetarna hos en av Nikes huvudleverantörer i Bangladesh. Två av arbetarnas kollegor hade tidigare arresterats och när arbetarna framförde krav på att de skulle släppas tillkallade fabriksledningen polis. Det hela slutade med att 9 arbetare fängslades, 300 skadades, 97 avskedades och 800

¹⁰⁹ Dahlqvist, Ameli, ”Barn och arbete, en förbjuden relation”, s. 20, 25

¹¹⁰ Engvall, Maria, ”Svenska skor ger spår i miljön – en granskning av miljöeffekter från garverier i Syd”, s 22

¹¹¹ <http://www.scorett.se/Information/Ethic-Enviroment>

ställdes inför rätta. Just den här fabriken var särskilt känd för att motarbeta all typ av organisering bland arbetstagarerna.¹¹²

I september samma år riktades ytterligare kritik mot Nike. Då publicerades rapporten "Working Conditions in Sports Shoe Factories in China Making Shoes for Nike and Reebok". Den bygger på undersökningar i fem kinesiska fabriker och är gjord av två Hong Kong baserade människorättsorganisationer, nämligen Hong Kong Christian Industrial Committee och Asia Monitor Resource Centre. Rapporten visar tydligt att varken Nike eller Reebok följer sina uppförandekoder. Leverantörerna betalar lägre löner än minimilönerna, utsätter arbetarna för en farlig och ohälsosam arbetsmiljö och använder sig av bötesystem och tvångsövertid.

Både Nike och Reebok menade att situationen i fabrikerna hade förbättrats avsevärt när rapporten gjordes och man nu var noga med att kontrollera efterlevnaden av sin uppförandekod. Författarna till rapporten höll inte med om detta. När de gjorde en liknande undersökning två år tidigare såg det inte riktigt lika illa ut, till exempel var arbetstiden kortare.

Arbetarna, i rapporten, visste inte ens att det fanns en uppförandekod som fabriken skulle följa. De kände inte heller till vilka rättigheter de hade och det fanns ingenstans dit de kunde vända sig med klagomål eller åsikter. Andra saker som kom fram var att diskriminering, barnarbete och förbud mot arbetstagarorganisationer var vanligt förekommande.

Överlag är det svårare att göra något åt missförhållanden hos leverantörer i just Kina. Det politiska systemet gör att det inte finns så många icke-statliga organisationer, såsom människorättsorganisationer och fackföreningar. Det finns egentligen bara en godkänd fackförening, The All China Federation of Trade Unions (ACFTU). Det är en statligt kontrollerad organisation som sällan ställer några riktiga krav på fabriksägarna. Detta beror på att de lokala myndigheterna är starkt involverade i det lokala företagandet och därför gynnar företrädarna för ACFTU ofta fabriksägarna framför fabriksarbetarna.¹¹³

6.10 IKEA – ett exempel på hur ett multinationellt företag kan ta ett socialt ansvar

År 2005 beslutade ledningen för IKEA att bilda IKEA Social Initiative. Tanken var att man ville bilda globala "hjälpprogram" för att skapa varaktigt bättre livsförhållanden och stärka rättigheterna för utsatta barn. Detta skulle bland annat ske genom att ge dem tillgång till utbildning.

¹¹² <http://www.fairtradecenter.se/node/294>

¹¹³ Asia Monitor Resource Centre and Hong Kong Christian Industrial Committee Hong Kong, "Working Conditions in Sports Shoe Factories in China Making Shoes for Nike and Reebok"

Det hela började egentligen på 1990-talet när IKEA och många andra företag på allvar började förstå den enorma omfattningen av barnarbete, särskilt i södra Asien. Detta blev startskottet för företagets kamp mot just barnarbete.

Som ett första steg kontaktades Rädda barnen. IKEA ville ha hjälp att formulera en särskild uppförandekod. Resultatet blev ”The IKEA Way on Preventing Child Labour”, som tydligt kräver att alla företagets handlingar ska vara till barnets bästa. Med detta i åtanke ville man inte bara ställa krav på sina leverantörer, utan även engagera sig aktivt själv.

År 2000 började IKEA samarbeta med UNICEF för att för komma åt de bakomliggande orsakerna till att barn tvingas arbeta. I det så kallade ”mattbältet”, i den Indiska regionen Uttar Pradesh, såg man till att 80 500 barn fick en sjuårig skolgång och att 22 000 kvinnor fick tillgång till självhjälpgrupper. Företaget bidrog också till att 140 000 barn och 150 000 gravida kvinnor vaccinerades mot livshotande sjukdomar.¹¹⁴

I dagsläget samarbetar man fortfarande med både Rädda barnen och UNICEF. Mycket av deras värderingar ligger till grund för IKEA Social Initiative. Arbetet utvecklas hela tiden eftersom företaget ständigt letar efter nya projekt att investera i. Grundtanken är dock densamma, nämligen att skapa en avgörande och hållbar förändring när det gäller barns och kvinnors hälsa, utbildning och vardag.

Ett exempel på ett aktuellt projekt är IKEA:s mjukdjurskampanj. Den har visserligen hållit på sedan år 2003, men år 2010 valde man att satsa extra mycket på den. Tidigare hade den totalt samlat in 238 miljoner kronor, och hjälpt omkring 8 miljoner barn, men under bara år 2010 sattes målet till 100 miljoner kronor. Detta skulle nås genom att IKEA Social Initiative donerade 10 kronor för varje mjukdjur och varje barnbok som säljs på varuhuset.¹¹⁵

¹¹⁴ EU-kommissionen, ”Combating Child Labour”, s. 48

¹¹⁵ http://www.ikea.com/se/sv/about_ikea/newsitem/mjukdjurskampanj_2010

7 Analys

7.1 Sociala orsaker till barnarbete

Det finns ett tydligt samband mellan fattigdom och barnarbete. Om inte befolkningen kan läsa och skriva kan landet inte heller följa med i den moderna utvecklingen. Ett exempel är Pakistan. Det är ett land med oerhörda naturtillgångar, men där ungefär hälften av befolkningen är analfabeter. Det leder till en fattigdomsspiral som är svår att ta sig ur.

Det är dock svårt att säga om barnarbete är en konsekvens av fattigdom eller om det är tvärtom, alltså att fattigdom är en konsekvens av barnarbete. Det ena leder ju egentligen till det andra. Enligt en resolution från Europaparlamentet är det inte nödvändigt att avskaffa fattigdomen innan man avskaffar barnarbetet. Det beror på att barnarbete vidmakthåller fattigdom genom att hindra landets utveckling. Om de unga i landet är ute och jobbar istället för att utbilda sig finns det risk att exempelvis landets industri blir gammalmodig. Barnen lär sig av sina föräldrar och inga nya influenser, såsom modern teknik, kommer in. Då är sannolikheten hög att man hamnar efter andra stater i den ekonomiska utvecklingen.

Grunden till att bryta en stats negativa trend, med barnarbete och fattigdom, verkar vara utbildning. Det är särskilt viktigt om man vill få fler kvinnor att förvärvsarbeta. Om det sker är det också en större andel av landets befolkning som bidrar till att få fart på landets ekonomi.

Utbildningsfrågan kanske inte alltid kan lösas av landet själv. Om det inte finns någon välfungerande lärarutbildning är det svårt att bygga upp ett skolsystem. Kanske är det nödvändigt att ta hjälp av internationella organisationer, i alla fall till en början.

Om utbildning av sjuksköterskor och läkare fungerar får man ett bra hälso- och sjukvårdssystem. Det skulle då gå att undvika många sjukdomar och dödsfall, och på så sätt skulle färre barn bli föräldralösa. Om det sker skulle inte lika många barn tvingas ut i arbete för att försörja sig och sin familj.

Ett lands statsskick spelar också roll när det gäller förekomsten av barnarbetare. I en diktatur finns det troligtvis inte så många icke-statliga organisationer som kan uppmärksamma brister och en konsekvens av det blir att arbetsförhållandena blir sämre. Ett exempel är Kina, där det bara finns en godkänd fackförening, The All China Federation of Trade Unions.

7.2 Skoindustrins särskilda förhållanden

Skotillverkning är en riskfylld industri. Både människor och miljö kan skadas. Det är bland annat alla kemiska produkter som gör tillverkningen farlig. Kanske är det en av anledningarna till att man använder sig av barn eftersom de inte förstår konsekvenserna med det.

De kemiska produkterna kan även vara farliga för personerna som bär skorna. Om en fabrik inte bryr sig om att ha en säker produktion är risken stor att rester av skadliga ämnen finns kvar när skorna så småningom säljs i en affär. En säker fabrik är oftast relativt modern och kostar lite mer. Det gör också att priset på produkterna ökar och därför innehåller troligtvis dyrare skor mindre mängder skadliga, kemiska ämnen.

Under 1900-talet har skotillverkningen genomgått stora förändringar. Den småskaliga produktionen då skorna gjordes av en enda skomakare, har bytts ut mot masstillverkning i enorma fabriker. Platsen har också ändrats. Tidigare skedde det lokalt. Idag har Europa och USA nästan ingen tillverkning alls. Det mesta sker istället i låglöneländer i Asien. Det kanske är effektivare och billigare, men har också många negativa konsekvenser. Transporterna blir längre, vilket gör att miljön påverkas onödigt mycket. Risken ökar också att de skor som folk i västvärlden bär, har producerats under svåra förhållanden. Det blir helt enkelt mer komplicerat för grossister i Europa och USA att kontrollera arbetsmiljön i de fabriker som de köper in från.

När EU-kommissionen ville göra något åt det här, och införa extra tullar på exempelvis import av skinn skor från Kina, var den europeiska skobranchen mycket negativ. Det visar hur svårt det är att komma tillrätta med det här problemet. Om skoindustrin istället själv är med på det och ser fördelarna med att deras varor tillverkas under bra arbetsförhållanden är det oerhört mycket lättare att förändra situationen. Än så länge är alltså Asien det ställe med billigast råvaror och fabriksbyggnader. Finns det inget bättre alternativ kommer tillverkningen att fortsätta där.

7.3 Utvecklingen och konsekvenserna av Barnkonventionen

När det gäller arbetet med mänskliga rättigheter, och särskilt barns rättigheter, är det många länder i framförallt Europa som varit drivande. Det visar inte minst tillkomsten av Europakonventionen. Att de europeiska länderna valde att utarbeta en särskild konvention för att säkerställa att staterna lever upp till FN konventionen om mänskliga rättigheter tyder på att de tog frågorna på stort allvar. Länderna skulle mycket väl ha kunnat nöja sig med den konvention, från år 1948, som redan fanns på området, men istället valde man att agera. Man ville vara ett föredöme. Det skedde också relativt snabbt. Redan år 1950 undertecknades Europakonventionen, alltså endast två år efter FN:s konvention.

När det gäller det faktiska arbetet med Europakonventionen var de skandinaviska länderna särskilt aktiva. Under flera år i följd var det endast skandinaver som hade uppdraget som president i den centrala kommissionen.

I och med att de nordiska länderna har framstått som förebilder när det gäller mänskliga rättigheter finns det risk att man har slappnat av. Kanske har staterna tagit för givet att de lever upp till det som man har skrivit under. Rättigheterna låter som självklarheter, men vid närmare eftertanke är det inte givet att de skandinaviska ländernas lagstiftning säkerställer detta. När Sverige skulle ratificera Europakonventionen kom utrikesutskottet fram till att vår rätt, på alla punkter, överensstämde med vad man skrivit under. Det tyder på en brist på självinsikt.

Barnkonventionen tillkom efter ett förslag ifrån Polens regering. Här är alltså åter igen ett exempel på hur ett europeiskt land varit drivande när det gäller rättighetsfrågor.

Barnkonventionen är ett erkännande av världssamfundet på barn värde och konventionen har framförallt bidragit till att synen på barn har förändrats. I och med att den hela tiden sätter barnet i centrum, och utgår ifrån barnets perspektiv, har världen fått upp ögonen för att det faktiskt är en egen individ. Det är alltså inte bara någon som tillhör föräldrarna, utan en person med egna rättigheter och någon som ska respekteras. Exempel på detta barnperspektiv i den svenska lagstiftningen finns i Föräldrabalken, utlänningslagen och socialtjänstlagen.

Mycket i konventionstexten kan tyckas givet, exempelvis barns rätt till skydd mot narkotika (artikel 33) och sexuella övergrepp (artikel 19). Annat är kanske inte lika givet så som rätten till hälso- och sjukvård (artikel 24). De medborgerliga och politiska rättigheterna, till exempel åsiktsfrihet, borde vara en självklarhet, men kan lätt glömmas bort. Ett exempel är religiösa skolor, där barn förväntas ha en viss åsikt när det gäller tron. Ett annat exempel kan helt enkelt vara en stressad förälder som inte tänker på att barnet har en rätt till en egen åsikt.

Med de tilläggsprotokoll, som antogs år 2000, ville FN:s medlemmar visa att man tog särskilt allvarligt på vissa frågor. När det gäller barn i krig var det inte tillräckligt med exempelvis artikel 38 i Barnkonventionen och när det gäller handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ansågs exempelvis inte artikel 34 och 35 tillräckliga.

Det är svårt att med säkerhet veta vad Barnkonventionen har bidragit med. Visserligen har mycket hänt sedan dess tillkomst, när det gäller barns situation, men frågan är hur mycket som hade hänt ändå. Det kan ju naturligtvis finnas andra orsaker bakom den förbättrade statistiken. Ett exempel är att sedan år 1990 har antalet barn som dör före fem års ålder minskat med 28 procent. Eftersom konventionen tillkom år 1989, är det lätt

att tro att det hela beror på den, medan det i själva verket kan handla om medicinska framsteg såsom bättre läkemedel.

FN:s Barnkonvention har haft stort inflytande på EU:s barnpolitik. EU-kommissionen högtidlighöll bland annat tjugooårsdagen av Barnkonventionens tillkomst och utsåg en särskild dag till ”internationella dagen mot barnarbete”. Detta är naturligtvis någonting positivt, men samtidigt var EU-kommissionen vid dessa tillfällen tydlig med att arbetet med barns rättigheter är långt ifrån färdigt. Det gäller att fortsätta med konkreta åtgärder. På flera håll i Europa finns stora problem med efterlevnaden av Barnkonventionen, exempelvis i vissa östeuropeiska länder.

7.4 De lege ferenda - hur situationen bör se ut när det gäller barns rättigheter

Mina slutsatser när det gäller själva huvudfrågan – vilken roll FN:s barnkonvention bör spela för barn i skoindustrin – är att konventionen ska fortsätta att vara ett allmänt ramverk. Den ska ses som en internationell målsättning när det gäller barns rättigheter – en slags ledstjärna eller global dröm som världens länder ska sträva efter. Naturligtvis bör man inte bara *sträva* efter att uppnå konventionstexten, utan faktiskt göra det, men så har det blivit i praktiken. Ett exempel är rätten till liv i artikel 6. Det är ju aldrig någonting som stater kan garantera, utan endast sträva efter och kämpa för.

Det viktigaste när det gäller barn i just skoindustrin är inte Barnkonventionen i sig, utan att näringslivet tar mänskliga rättigheter på allvar. Företag måste själva inse betydelsen av att arbeta för ett socialt ansvarstagande. För att driva en framgångsrik affärsverksamhet gäller det att man har ett brett, medmänskligt perspektiv, eftersom rörelsens rykte är så pass viktigt.

Att genom lagstiftning försöka tvinga affärsvärlden till ett etiskt ansvar är troligtvis inte rätt väg att gå. Kanske bör man istället välja att endast satsa på frivilliga åtgärder. Internationella konventioner, såsom Barnkonventionen, har naturligtvis en viktig roll att spela men om inte företagen själva är med på det blir arbetet med att eliminera barnarbete inte lika effektivt. Frivilliga åtgärder leder troligtvis till ett mer helhjärtat engagemang.

Huvudsyftet med de allra flesta företag är att generera vinst. För att de också ska ta ett socialt ansvar är det därför viktigt att de inser att de kommer tjäna på det *ekonomiskt*. Konsumenterna väljer allt oftare ekologiska varor och även att handla i affärer som ägnar sig åt så kallad rättvis handel.

Företag börjar allt oftare att ta på sig frivilliga åtaganden i exempelvis etiska frågor. Hur stor genomslagskraft ett sådant åtagande får i affärsvärlden beror mycket på vem som står bakom. Att just FN:s dåvarande generalsekreterare, Kofi Annan, uppmanade storföretagare till så kallat Global Compact var oerhört viktigt. Det visade att det fanns ett stort internationellt stöd för frågan och därför var sannolikheten högre att många företag skulle

gå med. Att näringslivet själv fick vara med och bidra med utformningen av Global Compacts arbete hade troligtvis också stor betydelse för den lyckade utgången. Är man själv delaktig vill man oftast se ett resultat.

Global Compact fick en viktig funktion som ”knutpunkt”. Det band samman många liknande internationella konventioner. De 10 principerna, som rörelsen bygger på, är baserade på FN:s deklARATION om de mänskliga rättigheterna, ILO:s konventioner om mänskliga rättigheter i arbetslivet, Rio-deklarationen och FN:s konvention mot korruption.

Två år efter att begreppet Global Compact hade lanserats kom EU med ett eget initiativ angående företags sociala ansvar. Detta påminner om vad som hände ungefär 50 år tidigare. När FN deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna hade antagits dröjde det också två år för EU att utarbeta något liknande, nämligen Europakonventionen. Här är alltså ytterligare ett exempel på samspelet mellan FN och EU.

Ryktet inom affärsvärlden spelar en enorm roll! Om ett företag har fått ett rykte om sig att använda barnarbetare, exempelvis Nike, är det en katastrof. På bara några timmar kan det förtroende som man kämpat med i många, många år för att bygga upp raseras. Det spelar egentligen ingen roll om det bara handlade om barnarbetare i en marginell del av produktionen – världen har redan dömt företaget. För att man i en sådan situation ska kunna återhämta sig krävs omfattande åtgärder. Mängder av resurser måste läggas på att reparera den skada som varumärket lidit. Den dåliga publiciteten kommer också med all sannolikhet att fortsätta nämnas av media lite då och då under de kommande åren. Varje gång kommer företaget att ta flera steg tillbaka på den långa väg de gått mot ett återupprättat rykte.

När konsumenter väljer att bojkotta ett företag på grund av att de till exempel har använt sig av barnarbetare, är det inte säkert att de gör en så god gärning som de tror. Resultatet kan bli att barnen tvingas försörja sig på annat sätt som är skadligare. Det kan handla om gruvarbete eller att de tvingas till prostitution.

Det märks tydligt att EU vill arbeta för att fler företag tar ett socialt ansvar. Frågan är bara om man verkligen tar till rätt åtgärder. Ett exempel är den resolution från Europaparlamentet där man vill möjliggöra rättsliga åtgärder för att komma till rätta med barnarbete. Man ville inrätta juridiskt bindande skyddsklausuler som skulle göra det möjligt att åtala EU-importörer som importerar produkter där man i någon del av distributionskedjan har använt sig av barnarbetare. Tanken är ju i och för sig god, men frågan är om det på något sätt bidrar till att minska antalet barnarbetare. Risken är stor att barnarbetet endast flyttar till andra ställen.

Uppförandekoder är något som har slagit igenom mer och mer i affärsvärlden. För att driva ett framgångsrikt företag idag räcker det inte bara med att fokusera på den egna verksamheten. Man måste även titta på hur leverantörer och underleverantörer jobbar. Det gäller att ha ett brett,

medmänskligt perspektiv eftersom ryktet är så pass viktigt. Lyckas man med detta är sannolikheten högre att verksamheten blir framgångsrik. En annan anledning till det här kan vara att ett företag som tar ansvar för sociala frågor runt om i världen ofta är ett modernt företag. Det är ett företag som följer med i utvecklingen och tar lärdom av andra länder, både när det gäller arbetsmiljön och ny teknik.

Uppförandekoderna är oftast allmänt hållna. Många punkter visar vad man ska sträva efter, men som egentligen aldrig kan garanteras helt. Det kan exempelvis handla om förbud mot diskriminering eller en garanti om en säker arbetsmiljö. Andra punkter i uppförandekoden visar vad som aldrig, under några som helst omständigheter, får förekomma. Det kan exempelvis handla om tvångsarbete.

Risken att uppförandekoder inte följs är tämligen stor. Det är inte alltid som det finns någon utomstående som granskar efterlevnaden. Om endast företaget själv menar att man följer sin kod bör man vara vaksam.

Ofta är en uppförandekod ett resultat av att verksamheten har fått kritik. Det vanligaste är att det är extern kritik av någon fackförening eller av massmedia. Ett exempel på detta är tillkomsten av Scoretts uppförandekod. Företaget fick hård kritik av Fair Trade Center år 2006. Ett kort tag senare var de medlemmar i BSCI och på företagets hemsida hittade man en miljö- och etikpolicy. Exemplet med Scorett visar också vilken viktig roll rättviseorganisationer, fackföreningar m.m. har. Deras påtryckningar ger verkligen resultat. Genom att engagera sig kan man faktiskt förändra saker.

Om ett företag har fått hård kritik angående sitt sociala ansvar kommer granskningen att fortsätta ett bra tag framöver. Att Nike fick kritik tre gånger under samma år är alltså ingen tillfällighet. Även om andra skoföretag inte heller skötte sig, så är det enklare att sparka på någon som redan ligger.

IKEA är på många sätt en förebild när det gäller hur ett multinationellt företag kan ta ett socialt ansvar. Med sin enorma framgång visar de hur man både kan ägna sig åt välgörenhet och gå med vinst. Det finns kanske till och med ett samband – för att man ska gå med vinst och bli så enormt framgångsrik, måste man ägna sig åt välgörenhet.

Människor köper mer om de vet att det är för en god sak. Det visar bland annat den mjukdjurskampanj som IKEA har haft under många år. År 2010 satsade man på att samla in 100 miljoner kronor. En orsak till att just det årets kampanj gick så bra, jämför med tidigare år, kan vara att en så pass stor del av varans pris gick till välgörenhet. 10 kronor blir en hel del pengar i längden och det inser kunderna. En annan anledning till den stora framgången med kampanjen kan vara att det handlar om en produkt som riktar sig till barn. Konsumenterna, eller föräldrarna, får då undermedvetet upp tanken på att det faktiskt kunde vara deras eget barn som exempelvis inte fick gå i skolan.

Under lång tid har EU fört kontinuerliga dialoger med sina handelspartner angående mänskliga rättigheter. Det har visat sig framgångsrikt, eftersom staterna direkt har sett positiva konsekvenser för sin egen del med att stärka barns rättigheter och förbättra deras vardag. Om handeln med andra länder blir lidande, och de får dåligt rykte, är sannolikheten hög att man vill förändra situationen snabbt. Kanske borde EU utveckla denna strategi mer och införa ännu hårdare krav på sina affärspartners. Å andra sidan, om EU skulle välja att minska sin handel med en viss stat, eftersom den inte lever upp till grundläggande internationella konventioner, skulle antagligen fattigdomen där bre ut sig än mer.

När det gäller företags ansvar för en etiskt tillverkning i en god arbetsmiljö finns det en hel del bestämmelser. Dessa bestämmelser är däremot sällan bindande. Det handlar helt enkelt om uppmaningar och rekommendationer som man åtar sig på frivillig basis. De kan dock ändå få stor genomslagskraft. Ett exempel är det reglemente som OECD har tagit fram. Det finns inga som helst rättsliga medel att driva igenom dessa regler, men i och med att OECD-ländernas regeringar står bakom får rekommendationerna auktoritet. Det är ju trots allt några av de viktigaste industriländerna som reagerar och uppmanar till förändring.

Tanken att OECD ska vara en samlingspunkt där ministrar, experter etc. utbyter erfarenheter och knyter kontakter är i grunden god. När OECD går vidare och menar att man inte ska utse något land till syndabock finns det dock en risk att man inte är tillräckligt bestämd mot den stat som inte har skött sina åtaganden.

ILO arbetar en aning tuffare. Fackorganisationen, som lyder under FN, utarbetar ofta internationella konventioner som efter ratificering blir juridiskt bindande. Dess arbete har lett till ett internationellt normsystem med grundläggande rättigheter och skydd för arbetstagare.

Att barnarbete är något som ILO ser särskilt allvarligt på visade sig år 1992, då IPEC bildades. En anledning till att man valde att ha en separat organisation kan vara att frågan om barnarbete är så pass komplicerad och annorlunda mot ILO:s övriga frågor.

FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna från år 1948 nämner i ingressen att varje *samhällsorgan* ska sträva efter att följa de mänskliga rättigheterna. Att ett företag räknas som samhällsorgan är antagligen något som lätt missas vid tolkningen av konventionen. Eftersom olika företag har en enorm inverkan på folk, skulle det troligtvis vara bättre om ordet *företag* stod utskrivet. Deklarationen är visserligen väldigt allmänt skriven och under 70-talet tillkom fler och tydligare normer för transnationella företag, men kanske hade det varit av principiell vikt att ordet *företag* stod med i just deklarationen om de mänskliga rättigheterna.

Barnarbete är något *mycket* svårdefinierat. Var ska man dra gränsen? Att det innefattar barn som en hel dag arbetar i en smutsig, bullrig fabrik i Asien håller nog de flesta med om. Däremot är situationen en helt annan om det istället handlar om svenska gymnasieelever som på heltid sommarjobbar i en trång, smutsig kiosk. Att det är så svårdefinierat bidrar till att det är så svårt att få bort. Det "dolda arbetet" i det egna hemmet är särskilt problematiskt. Där fungerar inte lagstiftning utan gamla kulturella värderingar måste förändras. En tydligare definition av begreppet barnarbete i Barnkonventionen skulle alltså vara önskvärd, men samtidigt skulle den vara oerhört svårt att utforma.

Rätt typ av arbete, och i begränsad mängd, är bara nyttigt för barn. Genom att faktiskt utföra ett konkret jobb lär de sig något nytt och självförtroendet ökar. Kanske vore det en bra idé att ändra vår nationella lagstiftning och tillåta sommarjobb lägre ner i åldrarna. Givetvis skulle det i så fall vara noga reglerat. En annan sak som man skulle kunna införa är fler praodagar i den svenska skolan.

FN:s Barnkonvention kan sammanfattas med tre ord: Barn ska respekteras. För att bättre förstå vad som egentligen menas med detta kan man titta på det fyra grundläggande principer som konventionen bygger på:

- Barnets bästa
- Icke-diskriminering
- Barns rätt till liv och utveckling
- Barns rätt att komma till tals

När en stat har ratificerat Barnkonventionen är den skyldig att tillämpa och följa dess bestämmelser. Däremot behöver inte all lagstiftning stämma överrens med konventionen precis vid tiden för ratifikation.

Det är Barnrättskommittén som ser till att implementeringen av Barnkonventionen sker på rätt sätt. I och med att den består av 18 fristående experter, som representerar världens olika regioner, sätts en global standard när det gäller efterlevnaden av konventionen. Att det är en så pass internationell kommitté gör det troligtvis lättare att upptäcka missförhållanden. Länder kan också ta lärdom av varandra på ett helt annat sätt och få nya perspektiv på sin egen lagstiftning.

Sverige har inte inkorporerat Barnkonventionen och gjort den till svensk lag, men det beror på att man vill följa sin rättsliga tradition och istället transformera konventioner. Sina åtaganden har man tagit på stort allvar och de flesta politiska och rättsliga områden som rör barn genomsyras av konventionen. Frågan är om det hade blivit någon egentlig skillnad med en svensk inkorporering. Däremot skulle det kunna vara en viktig gest mot andra länder och mot Barnrättskommittén. Det skulle också kunna vara en viktig gest mot myndigheter, rättsväsendet och inte minst mot alla landets barn. Som en rent symbolisk handling skulle det därför vara önskvärd med en svensk inkorporering.

Arbetet med att leva upp till Barnkonventionen kommer aldrig att bli färdigt. Det är någonting som människor i alla länder och i alla generationer hela tiden får fortsätta att jobba med. Även om man kan tycka att vi kommit långt sedan år 1989, då konventionen tillkom, får man aldrig glömma bort de här frågorna. Barnen är framtiden och därför är det så viktigt att de får en bra start i livet. Ett hus som är byggt på bräcklig grund faller lätt ihop!

Bilaga – Barnkonventionen

**FN:s konvention om barnets rättigheter antagen av FN s
generalförsamling den 20 november 1989**

Inledning

Konventionsstaterna,

som anser att, i enlighet med de principer som proklamerats i Förenta nationernas stadga, erkännandet av den inneboende värdigheten hos alla medlemmar av människosläktet och av deras lika oförytterliga rättigheter utgör grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

som beaktar att Förenta nationernas folk i stadgan på nytt bekräftat sin tro på de grundläggande mänskliga rättigheterna och beslutat främja sociala framsteg och bättre levnadsvillkor under större frihet,

som erkänner att Förenta nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter proklamerat och kommit överens om att envar är berättigad till alla de fri- och rättigheter som däri anges, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt,

som erinrar om att Förenta nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna proklamerat att barn har rätt till särskild omvårdnad och hjälp,

som är övertygade om att familjen, såsom den grundläggande enheten i samhället och den naturliga miljön för alla dess medlemmars och särskilt för barnens utveckling och välfärd, bör ges nödvändigt skydd och bistånd så att den till fullo kan ta på sig sitt ansvar i samhället,

som erkänner att barnet, för att kunna uppnå en fullständig och harmonisk utveckling av sin personlighet, bör växa upp i en familjemiljö, i en omgivning av lycka, kärlek och förståelse,

som anser att barnet till fullo bör förberedas för ett självständigt liv i samhället och uppfostras enligt de ideal som proklamerats i Förenta nationernas stadga, och särskilt i en anda av fred, värdighet, tolerans, frihet, jämlikhet och solidaritet,

som beaktar att behovet att ge barnet särskild omvårdnad fastslagits i 1924 års Genève-deklaration om barnets rättigheter och i deklarationen om barnets rättigheter, vilken antogs av generalförsamlingen den 20 november 1959,

och erkänts i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (särskilt artiklarna 23 och 24), den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (särskilt artikel 10) samt i stadgar och tillämpliga instrument för fackorgan och internationella organisationer som ägnar sig åt barnens välfärd,

som beaktar att, såsom anges i deklARATIONEN om barnets rättigheter, "barnet på grund av sin fysiska och psykiska omognad behöver särskilt skydd och särskild omvårdnad innefattande lämpligt rättsligt skydd, såväl före som efter födseln",

som erinrar om bestämmelserna i deklARATIONEN om sociala och rättsliga principer rörande skydd av och omsorg om barn, särskilt med hänsyn till nationell och internationell placering i fosterhem och adoption; Förenta nationernas minimistandardregler för rättskipning rörande ungdomsbrottslighet (Pekingreglerna) samt deklARATIONEN om skydd av kvinnor och barn i nödsituationer och vid väpnad konflikt,

som erkänner att det i alla länder i världen finns barn som lever under exceptionellt svåra förhållanden och att sådana barn kräver särskild uppmärksamhet,

som tar vederbörlig hänsyn till vikten av varje folks traditioner och kulturella värden när det gäller barnets skydd och harmoniska utveckling,

som erkänner betydelsen av internationellt samarbete för att förbättra barns levnadsvillkor i varje land, särskilt i utvecklingsländerna,

har kommit överens om följande:

DEL 1

Artikel 1

I denna konvention avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet.

Artikel 2

1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

Artikel 3

1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.
2. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.
3. Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal, och lämplighet samt behörig tillsyn.

Artikel 4

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention. I fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter skall konventionsstaterna vidta sådana åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete.

Artikel 5

Konventionsstaterna skall respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar eller där så är tillämpligt, medlemmar av den utvidgande familjen eller gemenskapen enligt lokal sedvänja, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, att på ett sätt som står i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga ge lämplig ledning och råd då barnet utövar de rättigheter som erkänns i denna konvention.

Artikel 6

1. Konventionsstaterna erkänner att varje barn har en inneboende rätt till livet.
2. Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Artikel 7

1. Barnet skall registreras omedelbart efter födelsen och skall ha rätt från födelsen till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och så långt det är möjligt, rätt att få vetskap om sina föräldrar och bli omvårdad av dem.
2. Konventionsstaterna skall säkerställa genomförandet av dessa rättigheter i enlighet med sin nationella lagstiftning och sina åtaganden enligt tillämpliga internationella instrument på detta område, särskilt i de fall då barnet annars

skulle vara statslöst.

Artikel 8

1. Konventionsstaterna åtar sig att respektera barnets rätt att behålla sin identitet, innefattande medborgarskap, namn och släktförhållanden såsom dessa erkänns i lag, utan olagligt ingripande.
2. Om ett barn olagligt berövas en del eller hela sin identitet, skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd och skydd i syfte att snabbt återupprätta barnets identitet.

Artikel 9

1. Konventionsstaterna skall säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig överprövning, i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, finner att ett sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa. Ett sådant beslut kan vara nödvändigt i ett särskilt fall, t ex vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida eller då föräldrarna lever åtskilda och ett beslut måste fattas angående barnets vistelseort.
2. Vid förfaranden enligt punkt 1 i denna artikel skall alla berörda parter beredas möjlighet att delta i förfarandet och att lägga fram sina synpunkter.
3. Konventionsstaterna skall respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa.
4. Då ett sådant åtskiljande är följden av åtgärder som en konventionsstat tagit initiativet till, t ex frihetsberövande, fängslande, utvisning, förvisning eller dödsfall (innefattande dödsfall oavsett orsak medan personen är frihetsberövad) gentemot den ena av eller båda föräldrarna eller barnet, skall den konventionsstaten på begäran ge föräldrarna, barnet eller om så är lämpligt, någon annan medlem av familjen de väsentliga upplysningarna om den/de frånvarande familjemedlemmarnas vistelseort, såvida inte lämnandet av upplysningarna skulle vara till skada för barnet. Konventionsstaterna skall vidare säkerställa att framställandet av en sådan begäran inte i sig medför negativa följder för den/de personer som berörs.

Artikel 10

1. I enlighet med konventionsstaternas förpliktelse under artikel 9, punkt 1, skall ansökningar från ett barn eller dess föräldrar om att resa in i eller lämna en konventionsstat för familjeåterförening behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt av konventionsstaterna. Konventionsstaterna skall vidare säkerställa att framställandet av en sådan begäran inte medför negativa följder för de sökande och medlemmar av deras familj.
2. Ett barn vars föräldrar är bosatta i olika stater skall ha rätt, utom i

undantagsfall, att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna. Konventionsstaterna skall för detta ändamål och i enlighet med sin förpliktelse under artikel 9, punkt 1, respektera barnets och dess föräldrars rätt att lämna vilket land som helst, innefattande sitt eget, och att resa in i sitt eget land. Rätten att lämna ett land skall vara underkastad endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (ordre public), folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller andra personers fri- och rättigheter samt är förenliga med övriga i denna konvention erkända rättigheter.

Artikel 11

1. Konventionsstaterna skall vidta åtgärder för att bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet.

2. För detta ändamål skall konventionsstaterna främja ingåendet av bilaterala eller multilaterala överenskommelser eller anslutning till befintliga överenskommelser.

Artikel 12

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Artikel 13

1. Barnet skall ha rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer.

2. Utövandet av denna rätt får underkastas vissa inskränkningar men endast sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga

(a) för att respektera andra personers rättigheter eller anseende; eller

(b) för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (ordre public) eller folkhälsan eller den allmänna sedligheten.

Artikel 14

1. Konventionsstaterna skall respektera barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.

2. Konventionsstaterna skall respektera föräldrarnas och i förekommande

fall, vårdnadshavares rättigheter och skyldigheter att på ett sätt som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling ge barnet ledning då det utövar sin rätt.

3. Friheten att utöva sin religion eller tro får underkastas endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den allmänna sedligheten eller andra personers grundläggande fri- och rättigheter.

Artikel 15

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till föreningsfrihet och till fredliga sammankomster.

2. Utövandet av dessa rättigheter får inte underkastas andra inskränkningar än sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna säkerheten, den allmänna ordningen (ordre public) för skyddandet av folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller andra personers fri- och rättigheter.

Artikel 16

1. Inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende.

2. Barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Artikel 17

Konventionsstaterna erkänner den viktiga uppgift som massmedier utför och skall säkerställa att barnet har tillgång till information och material från olika nationella och internationella källor, särskilt sådant som syftar till att främja dess sociala, andliga och moraliska välfärd och fysiska och psykiska hälsa. Konventionsstaterna skall för detta ändamål,

(a) uppmuntra massmedier att sprida information och material av socialt och kulturellt värde för barnet och i enlighet med andan i artikel 29;

(b) uppmuntra internationellt samarbete vad gäller produktion, utbyte och spridning av sådan information och sådant material från olika kulturer och nationella och internationella källor;

(c) uppmuntra produktion och spridning av barnböcker;

(d) uppmuntra massmedier att ta särskild hänsyn till de språkliga behoven hos ett barn som tillhör en minoritetsgrupp eller en urbefolkning;

(e) uppmuntra utvecklingen av lämpliga riktlinjer för att skydda barnet mot information och material som är till skada för barnets välfärd, med beaktande av bestämmelserna i artiklarna 13 och 18.

Artikel 18

1. Konventionsstaterna skall göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar eller, i förekommande fall, vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa skall för dem komma i främsta rummet.

2. För att garantera och främja de rättigheter som anges i denna konvention skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd till föräldrar och vårdnadshavare då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran och skall säkerställa utvecklingen av institutioner, inrättningar och tjänster för vård av barn.

3. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barn till förvärvsarbetande föräldrar har rätt att åtnjuta den barnomsorg som de är berättigade till.

Artikel 19

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård.

2. Sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och dem som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering, remittering, undersökning, behandling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa samt, om så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.

Artikel 20

1. Ett barn som tillfälligt eller varaktigt berövats sin familjemiljö eller som för sitt eget bästa inte kan tillåtas stanna kvar i denna miljö skall ha rätt till särskilt skydd och bistånd från statens sida.

2. Konventionsstaterna skall i enlighet med sin nationella lagstiftning säkerställa alternativ omvårdnad för ett sådant barn.

3. Sådant omvårdnad kan bl a innefatta placering i fosterhem, kafalah i islamsk rätt, adoption eller om nödvändigt, placering i lämpliga institutioner för omvårdnad om barn. Då lösningar övervägs skall vederbörlig hänsyn tas till önskvärdheten av kontinuitet i ett barns uppfostran och till barnets etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund.

Artikel 21

Konventionsstater som erkänner och/eller tillåter adoption skall säkerställa att barnets bästa främst beaktas och skall,

- (a) säkerställa att adoption av ett barn godkänns endast av behöriga myndigheter, som i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden och på grundval av all relevant och tillförlitlig information beslutar att adoptionen kan tillåtas med hänsyn till barnets ställning i förhållande till föräldrar, släktingar och vårdnadshavare och att, om så krävs, de personer som berörs har givit sitt fulla samtycke till adoptionen på grund av sådan rådgivning som kan behövas;
- (b) erkänna att internationell adoption kan övervägas som en alternativ form av omvårdnad om barnet, om barnet inte kan placeras i en fosterfamilj eller adoptivfamilj eller inte kan tas om hand på lämpligt sätt i sitt hemland;
- (c) säkerställa att det barn som berörs av internationell adoption åtnjuter garantier och normer som motsvarar dem som gäller vid nationell adoption;
- (d) vidta alla lämpliga åtgärder för att vid internationell adoption säkerställa att placeringen inte leder till otillbörlig ekonomisk vinst för de personer som medverkar i denna;
- (e) främja, där så är lämpligt, målen i denna artikel genom att ingå bilaterala eller multilaterala arrangemang eller överenskommelser och inom denna ram sträva efter att säkerställa att placeringen av barnet i ett annat land sker genom behöriga myndigheter eller organ.

Artikel 22

1. Konventionsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att ett barn som söker flyktingstatus eller anses som flykting i enlighet med tillämplig internationell eller nationell rätt och tillämpliga förfaranden och oberoende av om det kommer ensamt eller är åtföljt av sina föräldrar eller någon annan person, erhåller lämpligt skydd och humanitärt bistånd vid åtnjutandet av de tillämpliga rättigheter som anges i denna konvention och i andra internationella instrument rörande mänskliga rättigheter eller humanitär rätt, som nämnda stater tillträtt.

2. För detta ändamål skall konventionsstaterna, på sätt de finner lämpligt, samarbeta i varje ansträngning som görs av Förenta nationerna och andra behöriga mellanstatliga organisationer eller icke-statliga organisationer, som samarbetar med Förenta nationerna, för att skydda och bistå ett sådant barn och för att spåra föräldrarna eller andra familjemedlemmar till ett flyktingbarn i syfte att erhålla den information som är nödvändig för att barnet skall kunna återförenas med sin familj. I så fall då föräldrar eller andra familjemedlemmar inte kan påträffas, skall barnet ges samma skydd som varje annat barn som varaktigt eller tillfälligt berövats sin familjemiljö av något skäl, i enlighet med denna konvention.

Artikel 23

1. Konventionsstaterna erkänner att ett barn med fysiskt eller psykiskt handikapp bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.
2. Konventionsstaterna erkänner det handikappade barnets rätt till särskild omvårdnad och skall, inom ramen för tillgängliga resurser, uppmuntra och säkerställa att det berättigade barnet och de som ansvarar för dess omvårdnad får ansökt bistånd som är lämpligt med hänsyn till barnets tillstånd och föräldrarnas förhållanden eller förhållandena hos andra som tar hand om barnet.
3. Med hänsyn till att ett handikappat barn har särskilda behov skall det bistånd som lämnas enligt punkt 2 i denna artikel vara kostnadsfritt, då så är möjligt, med beaktande av föräldrarnas ekonomiska tillgångar eller ekonomiska tillgångarna hos andra som tar hand om barnet och skall syfta till att säkerställa att det handikappade barnet har effektiv tillgång till och erhåller undervisning och utbildning, hälso- och sjukvård, habilitering, förberedelser för arbetslivet och möjligheter till rekreation på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga integrering i samhället och individuella utveckling, innefattande dess kulturella och andliga utveckling.
4. Konventionsstaterna skall i en anda av internationellt samarbete främja utbyte av lämplig information på området för förebyggande hälsovård och medicinsk, psykologisk och funktionell behandling av handikappade barn, innefattande spridning av och tillgång till information om habiliteringsmetoder, skol- och yrkesutbildning, i syfte att göra det möjligt för konventionsstater att förbättra sina möjligheter och kunskaper och vidga sin erfarenhet på dessa områden. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 24

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering. Konventionsstaterna skall sträva efter att säkerställa att inget barn är berövat sin rätt att ha tillgång till sådan hälso- och sjukvård.
2. Konventionsstaterna skall sträva efter att till fullo förverkliga denna rätt och skall särskilt vidta lämpliga åtgärder för att,
 - (a) minska spädbarns- och barnadödligheten;
 - (b) säkerställa att alla barn tillhandahålls nödvändig sjukvård och hälsovård med tonvikt på utveckling av primärhälsovården;
 - (c) bekämpa sjukdom och undernäring, däri inbegripet åtgärder inom ramen för primärhälsovården, genom bl a utnyttjande av lätt tillgänglig teknik och genom att tillhandahålla näringsrika livsmedel i tillräcklig omfattning och rent dricksvatten, med beaktande av de faror och risker som miljöförstöring

innebär;

(d) säkerställa tillfredsställande hälsovård för mödrar före och efter förlossningen;

(e) säkerställa att alla grupper i samhället, särskilt föräldrar och barn, får information om och har tillgång till undervisning om barnhälsovård och näringslära, fördelarna med amning, hygien och ren miljö och förebyggande av olycksfall samt får stöd vid användning av sådana grundläggande kunskaper:

(f) utveckla förebyggande hälsovård, föräldrarådgivning samt undervisning om och hjälp i familjeplaneringsfrågor.

3. Konventionsstaterna skall vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa.

4. Konventionsstaterna åtar sig att främja och uppmuntra internationellt samarbete i syfte att gradvis uppnå det fulla förverkligandet av den rätt som erkänns i denna artikel. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 25

Konventionsstaterna erkänner rätten för ett barn som har omhändertagits av behöriga myndigheter för omvårdnad, skydd eller behandling av sin fysiska eller psykiska hälsa till regelbunden översyn av den behandling som barnet får och alla andra omständigheter rörande barnets omhändertagande.

Artikel 26

1. Konventionsstaterna skall erkänna rätten för varje barn att åtnjuta social trygghet, innefattande socialförsäkring och skall vidta nödvändiga åtgärder för att till fullo förverkliga denna rätt i enlighet med sin nationella lagstiftning.

2. Förmånerna skall, där så är lämpligt, beviljas med hänsyn till de resurser som barnet och de personer som ansvarar för dess underhåll har och deras omständigheter i övrigt samt med hänsyn till varje annat förhållande som är av betydelse i samband med en ansökan om en sådan förmån från barnet eller för dess räkning.

Artikel 27

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling.

2. Föräldrar eller andra som är ansvariga för barnet har, inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser, huvudansvaret för att säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling.

3. Konventionsstaterna skall i enlighet med nationella förhållanden och

inom ramen för sina resurser vidta lämpliga åtgärder för att bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet att genomföra denna rätt och skall vid behov tillhandahålla materiellt bistånd och utarbeta stödprogram, särskilt i fråga om mat, kläder, och bostäder.

4. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa indrivning av underhåll för barnet från föräldrar eller andra som har ekonomiskt ansvar för barnet, både inom konventionsstaten och från utlandet. Särskilt i de fall då den person som har det ekonomiska ansvaret för barnet bor i en annan stat än barnet skall konventionsstaterna främja såväl anslutning till internationella överenskommelser eller ingående av sådana överenskommelser som upprättande av andra lämpliga arrangemang.

Artikel 28

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till utbildning och i syfte att gradvis förverkliga denna rätt och på grundval av lika möjligheter skall de särskilt,

- (a) göra grundutbildning obligatorisk och kostnadsfritt tillgängliga för alla;
- (b) uppmuntra utvecklingen av olika former av undervisning som följer efter grundutbildningen, innefattande såväl allmän utbildning som yrkesutbildning, göra dessa tillgängliga och åtkomliga för varje barn samt vidta lämpliga åtgärder såsom införande av kostnadsfri utbildning och ekonomiskt stöd vid behov;
- (c) göra högre utbildning tillgänglig för alla på grundval av förmåga genom varje lämpligt medel;
- (d) göra studierådgivning och yrkesorientering tillgänglig och åtkomlig för alla barn;
- (e) vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att disciplinen i skolan upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet och i överensstämmelse med denna konvention.

3. Konventionsstaterna skall främja och uppmuntra internationellt samarbete i utbildningsfrågor, särskilt i syfte att bidra till att avskaffa okunnighet och analfabetism i hela världen och för att underlätta tillgång till vetenskaplig och teknisk kunskap och moderna undervisningsmetoder. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 29

1. Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att

(a) utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga;

(b) utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt för de principer som uppställts i Förenta nationernas stadga;

(c) utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen;

(d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar;

(e) utveckla respekt för naturmiljön

2. Ingenting i denna artikel eller i artikel 28 får tolkas så att det medför inskränkning i den enskildes och organisationers rätt att inrätta och driva utbildningsanstalter, dock alltid under förutsättning att de i punkt 1 i denna artikel uppställda principerna iakttas och att kraven uppfylls på att undervisningen vid dessa anstalter skall stå i överensstämmelse med vad som från statens sida angivits som minimistandard.

Artikel 30

I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller personer som tillhör en urbefolkning skall ett barn som tillhör en sådan minoritet eller urbefolkning inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

Artikel 31

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.

2. Konventionsstaterna skall respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.

Artikel 32

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande och mot att utföra arbete som kan vara skadligt eller hindra barnets utbildning eller äventyra barnets hälsa eller fysiska, psykiska, andliga, moraliska eller sociala utveckling.

2. Konventionsstaterna skall vidta lagstiftningsadministrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i upplysnings syfte för att säkerställa genomförandet

av denna artikel. För detta ändamål och med beaktande av tillämpliga bestämmelser i andra internationella instrument skall konventionsstaterna särskilt

- (a) fastställa en miniålder eller miniåldrar som minderåriga skall ha uppnått för tillträde till arbete;
- (b) föreskriva en lämplig reglering av arbetstid och arbetsvillkor;
- (c) föreskriva lämpliga straff eller andra påföljder i syfte att säkerställa ett effektivt genomförande av denna artikel.

Artikel 33

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder, innefattande lagstiftningsåtgärder, administrativa och sociala åtgärder i upplysningssyfte, för att skydda barn från olaglig användning av narkotika och psykotropa ämnen såsom dessa definieras i tillämpliga internationella fördrag och för att förhindra att barn utnyttjas i den olagliga framställningen av och handeln med sådana ämnen.

Artikel 34

Konventionsstaterna åtar sig att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. För detta ändamål skall konventionsstaterna särskilt vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra

- (a) att ett barn förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell handling;
- (b) att barn utnyttjas för prostitution eller annan olaglig sexuell verksamhet;
- (c) att barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material.

Artikel 35

Konventionsstaterna skall vidta lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn för varje ändamål och i varje form.

Artikel 36

Konventionsstaterna skall skydda barnet mot alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende.

Artikel 37

Konventionsstaterna skall säkerställa att

- (a) inget barn får utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Varken dödsstraff eller livstids fängelse utan möjlighet till frigivning får ådömas brott som begåtts av personer under 18 års ålder;

(b) inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Gripande, anhållande, häktning, fängslande eller andra former av frihetsberövande av ett barn skall ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid;

(c) varje frihetsberövat barn skall behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder. Särskilt skall varje frihetsberövat barn hållas åtskilt från vuxna, om det inte anses vara till barnets bästa att inte göra detta och skall, utom i undantagsfall, ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök;

(d) varje frihetsberövat barn skall ha rätt att snarast få tillgång till såväl juridiskt biträde och annan lämplig hjälp som rätt att få lagligheten i sitt frihetsberövande prövad av en domstol eller annan behörig, oberoende och opartisk myndighet samt rätt till ett snabbt beslut i saken.

Artikel 38

1. Konventionsstaterna åtar sig att respektera och säkerställa respekt för regler i internationell humanitär rätt som är tillämpliga på dem i väpnade konflikter och som är relevanta för barnet.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa att personer som inte uppnått 15 års ålder inte deltar direkt i fientligheter.

3. Konventionsstaterna skall avstå från att rekrytera en person som inte har uppnått 15 års ålder till sina väpnade styrkor. Då rekrytering sker bland personer som fyllt 15 men inte 18 år, skall konventionsstaterna sträva efter att i första hand rekrytera dem som är äldst.

4 Konventionsstaterna skall i enlighet med sina åtaganden enligt internationell humanitär rätt att skydda civilbefolkningen i väpnade konflikter vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa skydd och vård av barn som berörs av en väpnad konflikt.

Artikel 39

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning av ett barn som utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp; tortyr eller någon annan form av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning; eller väpnade konflikter. Sådan rehabilitering och sådan återanpassning skall äga rum i en miljö som befrämjar barnets hälsa, självrespekt och värdighet.

Artikel 40

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn som misstänks eller åtalas för eller befunnits skyldigt att ha begått brott att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla för värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som

tar hänsyn till barnets ålder och önskvärdheten att främja att barnet återanpassas och tar på sig en konstruktiv roll i samhället.

2. För detta ändamål och med beaktande av tillämpliga bestämmelser i internationella instrument skall konventionsstaterna särskilt säkerställa att,

(a) inget barn skall misstänkas för eller åtalas för eller befinnas skyldigt att ha begått brott på grund av en handling eller underlåtenhet som inte var förbjuden enligt nationell eller internationell rätt vid den tidpunkt då den begicks;

(b) varje barn som misstänks eller åtalas för att ha begått brott skall ha åtminstone följande garantier:

(i) att betraktas som oskyldigt innan barnets skuld blivit lagligen fastställd;

(ii) att snarast och direkt underrättas om anklagelserna mot sig och, om lämpligt, genom sina föräldrar eller vårdnadshavare och att få juridiskt biträde eller annan lämplig hjälp vid förberedelse och framläggande av sitt försvar;

(iii) att få saken avgjord utan dröjsmål av en behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ i en opartisk förhandling enligt lag och i närvaro av juridiskt eller annat lämpligt biträde och, såvida det inte anses strida mot barnets bästa, särskilt med beaktande av barnets ålder eller situation, barnets föräldrar eller vårdnadshavare;

(iv) att inte tvingas att avge vittnesmål eller erkänna sig skyldig; att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot barnet samt att på lika villkor för egen räkning få vittnen inkallade och förhörda;

(v) att, om barnet anses ha begått brott, få detta beslut och beslut om åtgärder till följd därav omprövade av en högre behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ enligt lag;

(vi) att utan kostnad få hjälp av tolk, om barnet inte kan förstå eller tala det språk som används;

(vii) att få sitt privatliv till fullo respekterat under alla stadier i förfarandet.

3. Konventionsstaterna skall söka främja införandet av lagar och förfaranden samt upprättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befinnes skyldiga att ha begått brott och skall särskilt,

(a) fastställa en lägsta straffbarhetsålder;

(b) vidta åtgärder, då så är lämpligt och önskvärt, för behandling av barn under denna ålder utan att använda domstolsförfarande, under förutsättning

att mänskliga rättigheter och rättsligt skydd till fullo respekteras.

4. Olika åtgärder som t ex vård, ledning och föreskrifter om till sin rådgivning, övervakning, vård i fosterhem, program för allmän utbildning och yrkesutbildning och andra alternativ till anstaltsvård skall finnas tillgängliga för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välfärd och är rimligt både med hänsyn till deras personliga förhållanden och till brottet.

Artikel 41

Ingenting i denna konvention skall inverka på bestämmelser som går längre vad gäller att förverkliga barnets rättigheter och som kan finnas i

(a) en konventionsstats lagstiftning; eller

(b) för den staten gällande internationell rätt.

DEL II

Artikel 42

Konventionsstaterna åtar sig att genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

Artikel 43

1. För att granska de framsteg som gjorts av konventionsstaterna i fråga om förverkligandet av skyldigheter enligt denna konvention skall en kommitté för barnets rättigheter upprättas, vilken skall utföra de uppgifter som föreskrivs i det följande.

2. Kommittén skall vara sammansatt av tio experter med högt moraliskt anseende och erkänd sakkunskap på det område som denna konvention omfattar.

3. Kommitténs medlemmar skall väljas av konventionsstaterna bland deras medborgare och skall tjänstgöra i sin personliga egenskap, varvid avseende skall fästas vid en rättvis geografisk fördelning och de viktigaste rättssystemen.

4. Det första valet till kommittén skall hållas senast sex månader efter dagen för denna konventions ikraftträdande och därefter vart- annat år. Senast fyra månader före dagen för varje val skall Förenta nationernas generalsekreterare skriftligen uppmana konventionsstaterna att inom två månader inkomma med sina förslag. Generalsekreteraren skall sedan upprätta och till konventionsstaterna överlämna en förteckning i alfabetisk ordning över samtliga föreslagna personer och ange vilka konventionsstater som föreslagit dem.

5. Val skall hållas vid möten med konventionsstaterna, som sammankallats

av Förenta nationernas generalsekreterare, i Förenta nationernas högkvarter. Vid dessa möten, som är beslutsmässiga när två tredjedelar av konventionsstaterna är närvarande, skall de kandidater inväljas i kommittén som uppnår det högsta antalet röster och absolut majoritet av de närvarande och röstande konventionsstaternas röster.

6. Kommitténs medlemmar skall väljas för en tid av fyra år. De kan återväljas, om de föreslagits till återval. För fem av de medlemmar som utsetts vid det första valet skall mandattiden utlöpa efter två år. Omedelbart efter det första valet skall namnen på dessa fem medlemmar utses genom lottdragning av ordföranden vid mötet.

7. Om en kommittémedlem avlider eller avsäger sig sitt uppdrag eller förklarar att han eller hon av någon annan anledning inte längre kan fullgöra sitt uppdrag inom kommittén, skall den konventionsstat som föreslog medlemmen, med förbehåll för kommitténs godkännande, utse en annan expert bland sina medborgare, som skall inneha uppdraget under återstoden av mandattiden.

8. Kommittén skall själv fastställa sin arbetsordning.

9. Kommittén skall välja sitt presidium för en tvåårsperiod.

10. Kommitténs möten skall vanligtvis hållas i Förenta nationernas högkvarter eller på annan lämplig plats, som kommittén bestämmer. Kommittén skall i regel sammanträda varje år. Kommittémötenas längd skall bestämmas och om det är nödvändigt, omprövas vid möte med konventionsstaterna, med förbehåll för generalförsamlingens godkännande.

11. Förenta nationernas generalsekreterare skall tillhandahålla erforderlig personal och övriga resurser för att möjliggöra för kommittén att effektivt utföra sitt uppdrag enligt denna konvention. 12. Medlemmarna av den enligt denna konvention upprättade kommittén skall med godkännande av generalförsamlingen erhålla ersättning från Förenta nationerna på sådana villkor som generalförsamlingen beslutar.

Artikel 44

1. Konventionsstaterna åtar sig att genom Förenta nationernas generalsekreterare avge rapporter till kommittén om de åtgärder som de vidtagit för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention och de framsteg som gjorts i fråga om åtnjutandet av dessa rättigheter:

(a) inom två år efter konventionens ikraftträdande för den berörda staten,

(b) därefter vart femte år.

2. Rapporter enligt denna artikel skall ange eventuella förhållanden och svårigheter som påverkar i vilken utsträckning åtagandena enligt denna konvention har uppfyllts. Rapporterna skall även innehålla tillräcklig

information för att ge kommittén en god uppfattning om genomförandet av konventionens bestämmelser i det berörda landet.

3. En konventionsstat som har tillställt kommittén en utförlig första rapport behöver inte i sina följande rapporter, som avges enligt punkt 1 (b) i denna konvention, upprepa tidigare lämnad grundläggande information.
4. Kommittén kan begära ytterligare information från konventionsstaterna om genomförandet av konventionens bestämmelser.
5. Kommittén skall vartannat år genom ekonomiska och sociala rådet tillställa generalförsamlingen rapporter om sin verksamhet.
6. Konventionsstaterna skall göra sina rapporter allmänt tillgängliga för allmänheten i sina respektive länder.

Artikel 45

För att främja ett effektivt genomförande av konventionens bestämmelser och internationellt samarbete på det område som konventionen avser gäller följande:

- (a) Fackorganen, FN:s barnfond och andra FN-organ skall ha rätt att vara representerade vid granskningen av genomförandet av sådana bestämmelser i denna konvention som faller inom ramen för deras mandat. Kommittén kan inbjuda kompetenta organ och organisationer, som den finner lämpligt, att komma med expertråd angående genomförandet av konventionen på områden som faller inom ramen för deras respektive verksamhetsområden. Kommittén kan inbjuda fackorganen, FN:s barnfond och andra FN-organ att inlämna rapporter om konventionens tillämpning inom området som faller inom ramen för deras verksamhet;
- (b) kommittén skall, såsom den finner lämpligt, till fackorganen, FN:s barnfond och andra kompetenta organ och organisationer överlämna rapporter från konventionsstaterna som innehåller en begäran om eller anger behov av teknisk rådgivning eller tekniskt bistånd jämte kommitténs synpunkter och eventuella förslag beträffande sådan begäran eller sådant behov;
- (c) Kommittén kan rekommendera generalförsamlingen att framställa en begäran till generalsekreteraren om att för kommitténs räkning företa studier angående särskilda frågor som rör barnets rättigheter;
- (d) Kommittén kan avge förslag och allmänna rekommendationer på grundval av den information som erhållits enligt artiklarna 44 och 45 i denna konvention. Sådana förslag och allmänna rekommendationer skall tillställas varje konventionsstat som berörs samt rapporteras till generalförsamlingen tillsammans med eventuella kommentarer från konventionsstaterna.

DEL III

Artikel 46

Denna konvention skall vara öppen för undertecknande av alla stater.

Artikel 47

Denna konvention skall ratificeras. Ratifikationsinstrumenten skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

Artikel 48

Denna konvention skall förbli öppen för anslutning av vilken stat som helst. Anslutningsinstrumenten skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

Artikel 49

1. Denna konvention träder i kraft den trettionde dagen efter dagen för deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet hos Förenta nationernas generalsekreterare.

2. I förhållande till varje stat som ratificerar eller ansluter sig till konventionen efter deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter det att en sådan stat deponerat sitt ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 50

1. En konventionsstat kan föreslå en ändring av konventionen och överlämna förslaget till Förenta nationernas generalsekreterare. Generalsekreteraren skall sedan översända ändringsförslaget till konventionsstaterna med en begäran om att dessa anger om de tillstyrker att en konferens med konventionsstaterna sammankallas för att behandla och rösta om förslagen. Om minst en tredjedel av staterna inom fyra månader efter förslagets översändande tillstyrker en sådan konferens, skall generalsekreteraren sammankalla konferensen i Förenta nationernas regi. Ändringsförslag som antagits av en majoritet av de vid konferensen närvarande och röstande konventionsstaterna skall underställas generalförsamlingen för godkännande.

2. En ändring som antagits enligt punkt (1) i denna artikel träder i kraft när den har godkänts av Förenta nationernas generalförsamling och antagits av konventionsstaterna med två tredjedels majoritet.

3. När en ändring träder i kraft skall den vara bindande för de konventionsstater som har antagit den, medan övriga konventionsstater fortfarande är bundna av bestämmelserna i denna konvention och eventuella tidigare ändringar, som de antagit.

Artikel 51

1. Förenta nationernas generalsekreterare skall motta och till alla stater

sända texten till reservationer som staterna gjort vid ratifikationen eller anslutningen.

2. En reservation som strider mot denna konventions ändamål och syfte skall inte tillåtas.

3. Reservationer kan återtas vid vilken tidpunkt som helst genom notifikation till Förenta nationernas generalsekreterare, som därefter skall underrätta alla stater. Notifikationen skall gälla från den dag då den mottogs av generalsekreteraren

Artikel 52

En konventionsstat kan säga upp denna konvention genom skriftlig notifikation till Förenta nationernas generalsekreterare. Uppsägningen träder i kraft ett år efter den dag då notifikationen mottogs av generalsekreteraren.

Artikel 53

Förenta nationernas generalsekreterare utses till depositarie för denna konvention.

Artikel 54

Originalen till denna konvention, vars arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter har lika giltighet, skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare. Till bekräftelse härav har undertecknade ombud, därtill vederbörligen befullmäktigade av sina respektive regeringar, undertecknat denna konvention.¹¹⁶

¹¹⁶ <http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=44>

Käll- och litteraturförteckning

Publikationer

Arbetsmiljölagen (1977:1160)

Arbetskyddsstyrelsens kungörelse (afs 1996:1)

Arbetsmiljöverkets föreskrifter om minderåriga (afs 1996:1)

A/RES/S-23/3, "*Further actions and initiatives to implement the Beijing Declaration and Platform for Action*", FN:s generalförsamling, 16 november 2000

A/RES/S-27/2, "*A world fit for children*", FN:s generalförsamling, 11 oktober 2002

"*Combating Child Labour*", Commission Staff Working Document, SEC (2010) xxx, EU-kommissionen, Bryssel

"*Council conclusions on child labour*", EU-kommissionen, 3023rd Foreign Affairs Council meeting, Luxembourg, 14 June 2010

Ds 2004:17, "*Svensk OECD-strategi - övergripande prioriteringar och organisation*", Utrikesdepartementet

E/CN.4/Sub.2/2003/12/Rev.2 (2003), "*Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights*", U.N. Doc.

"*FN:s konvention om barnets rättigheter*", FN:s generalförsamling den 20 november 1989

"*Förenta Nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna*", FN:s generalförsamlingen den 10 december 1948

Föräldrabalken (1949:381)

Genomförandeplan, antagen av världstoppmötet om hållbar utveckling, Johannesburg, 2002

"*IPEC – what it is and what it does*", International Labour Office, Genève, Schweiz

KOM/2002/0347 slutlig, "*Meddelande från kommissionen om företagens sociala ansvar – näringslivets bidrag till en långsiktigt stabil utveckling*"

Prop. 1997/98:182, ”Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige”

Prop. 2000/01:93, ”ILO:s konvention och rekommendation om de värsta formerna av barnarbete m.m.”

Prop. 2001/02:178, ”Barn i väpnade konflikter – Fakultativt protokoll till FN:s konvention om barnets rättigheter”

Prop.2005/06:56, ”En moderniserad rättsprövning, m.m.”

Skr. 1999/2000:137, ”Barn här och nu - Redogörelse för barnpolitiken i Sverige med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter”

Skr. 2001/02:186, ”Ett barnrättsperspektiv i internationellt utvecklingssamarbete”

Skr. 2005/06:206, ”Sverige för barn – redogörelse för regeringens barnpolitik”

Socialtjänstlagen (2001:453)

SOU 1997:116, ”Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige”

”Working Conditions in Sports Shoe Factories in China Making Shoes for Nike and Reebok”, Asia Monitor Resource Centre and Hong Kong Christian Industrial Committee, Hong Kong, September 1997

2005/2004(INI), ”Exploateringen av barn och barnarbete i utvecklingsländer”, Europaparlamentets resolution om exploateringen av barn i utvecklingsländer, med särskild inriktning på barnarbete, Europeiska unionens officiella tidning, 5 juli 2005

Litteratur

Berg, Karin, Gårdman, Kristina (2005), ”Barnarbete och dess arbetsrättsliga regleringar i Pakistan”, Lunds universitet, kandidatuppsats

Ehrenkrona, Carl-Henrik (1999), ”Mänskliga rättigheter – förfarandet enligt Europakonventionen”, Stockholm, Norstedts Tryckeri AB

Engvall, Maria (2009), ”Svenska skor ger spår i miljön – en granskning av miljöeffekter från garverier i Syd”, Swedwatch, rapport nummer 32

Dahlqvist, Ameli (2009), ”Barn och arbete, en förbjuden relation - en analys av relationen mellan barn och arbete genom konventionstexter och företags riktlinjer”, Lunds universitet, B-uppsats

Göthberg, Lisa (2007), *"Kan skor flyga?"*, Karlstads universitet., examensarbete

Hollander, Nygren, Olsen (2004), *"Barn och rätt"*, Uppsala, Iustus Förlag AB

Julén, Karin (2008), *"Handbok om Barnkonventionen"*, Malmö, Printing Malmö AB

Peterson, Rebecka, Zetterlund, Karin (2010), *"Miljömärkta skor - en studie i hur Nilson Groups kunder förhåller sig till det"*, Textilhögskolan vid högskolan i Borås, kandidatuppsats

Stern, Rebecca (2006), *"The Child's Right to Participation – Reality or Rhetoric?"*, Uppsala universitet, doktorsavhandling

Utrikesdepartementet (2006), *"OECD:s riktlinjer för multinationella företag – en handbok"*, Stockholm, Edita

Utrikesdepartementet (2008), *"Svensk bedömning av multilaterala organisationer - Internationella arbetstagarorganisationen, ILO"*, Press-informations- och kommunikationsenheten, Stockholm

Åhman, Karin (2009), *"Rättsutlåtande rörande inkorporation av Barnkonventionen"*, Stockholm, Rädda Barnen

Tidsskrifter

Ahlberg, Tomas, Schütt, Emma (2010-08-17), *"Barnen vill stoppa förbud mot barnarbete"*, Sydsvenska Dagbladet

Fair Trade Center, Food First Information & Action Network, Lutherhjälpn, Utbildning för biståndsverksamhet, Svenska Naturskyddsföreningen, SwedWatch (2003), *"Företagens ansvar – vad förväntas av det ansvarsfulla företaget?"*, Fair Trade Center, Årsta

Forsström, Anders (2010-08-08), *"Barnarbete bar upp den industriella revolutionen i Storbritannien"*, Dagens Nyheter

Grahn, Marie (2008-05-29), *"Ämnena kan ge allergier och cancer"*, Göteborgs-Posten

Ohlsson, Lars (1992), *"När upphörde barnarbete?"*, Populär Historia, nummer 2, s. 7

Parkrud, Eva (2006-04-04), *"Dyrare skoimport från Kina och Vietnam – du betalar"*, Göteborgs-Posten

Sundberg, Jacob W.F., "Om Europakonventionen och Språnget Österut. Slutet på en epok?", Juridiska föreningens tidning, nummer 4-5/2003, s. 532

Material från webben

http://ec.europa.eu/external_relations/human_rights/child/index_en.htm

Sökdatum: 16/11 2010

<http://infovoice.se/fou/bok/kvalmet/10000012.shtml>

Sökdatum: 10/12 2010

<http://www.aftonbladet.se/nyheter/0004/08/mattpojke.html>

Sökdatum 6/10 2010

<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=44>

Sökdatum: 22/9 2010

<http://www.barnombudsmannen.se/english/Adfinity.aspx?pageid=42>

Sökdatum: 26/9 2010

http://www.childlabour.net/completed_research.html

Sökdatum: 22/9 2010

<http://www.dockstasko.com/enskoblirtill.php>

Sökdatum: 8/11 2010

<http://www.fairtradecenter.se/node/83>

Sökdatum: 10/11 2010

<http://www.fairtradecenter.se/node/187>

Sökdatum 16/11 2010

<http://www.fairtradecenter.se/node/294>

Sökdatum 16/11 2010

<http://www.glife.se/Faktapaketet/32613>

Sökdatum 1/10 2010

http://www.ikea.com/se/sv/about_ikea/newsitem/mjukdjurskampanj_2010

Sökdatum: 18/11 2010

<http://www.ilo.org/ipecc/programme/lang--en/index.htm>

Sökdatum: 20/11 2010

<http://www.ne.se/kvalitativ-metod>

Sökdatum: 22/9 2010

<http://www.ne.se/lang/hermeneutik>

Sökdatum: 10/12 2010

<http://www.rb.se/vartarbete/Pages/default.aspx>

Sökdatum: 19/11 2010

<http://www.regeringen.se/sb/d/1919/a/93957>

Sökdatum 3/10- 2010

<http://www.regeringen.se/sb/d/10489/a/102094#item102094>

Sökdatum: 7/11 2010

<http://www.regeringen.se/sb/d/10894/a/109941>

Sökdatum 1/10 2010

http://www.renklader.org/sites/default/files/material/Rapport_Hurskorvioss.pdf

Sökdatum: 8/11 2010

<http://www.scorett.se/Information/Ethic-Enviroment>

Sökdatum: 13/11 2010

<http://www.sfn.se/fn-info/vad-gor-fn/vad-gor-fn-for-barn/barns-manskliga-rattigheter/>

Sökdatum: 17/11 2010

<http://www.skomakare.se/historia/skomakaryrket-genom-tiderna>

Sökdatum: 9/11 2010

<http://svenskuppslagsbok.se/tag/ratifikation/>

Sökdatum: 7/11 2010

http://www.swedenabroad.com/Page_29239.aspx

Sökdatum: 16/11 2010

http://www.unhcr.se/se/how_i_can_help/Global_Compact.htm

Sökdatum 1/10 2010

<http://www.unicef.se/barnkonventionen/barnkonventionens-historia/kort-historik-over-barnkonventionen>

Sökdatum: 17/11 2010

<http://www.unicef.se/om-unicef/fakta-om-unicef-och-barns-rattigheter/barnarbete>

Sökdatum: 29/9 2010

<http://www.unicef.se/stoppa-exploateringen-av-barn-nu/fakta-om-exploatering-av-barn/barnarbete>

Sökdatum: 23/11 2010

<http://www1.american.edu/ted/nike.htm>

Sökdatum: 16/11 2010

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/>

Sökdatum: 17/11 2010